ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.

Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պետք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

ՊԱՐՏՔՈՎ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

Արժանացած մեծ պարգևի: Վաճառվում են ՌՈՒՍԱՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ բոլոր յայտնի քաղաքներում: Ֆաբրիկային իսկական գներով:
Պահեստում միշտ կարելի է ձեռք բերել մեծ բանակութեամբ բազմատեսակ պաստառներ վերջին ոճի, ինչպէս էժանագիններ, նոյնպէս և թանգարժէքներ: Բացառապէս լռւ չափն է 11½ արշ. երկար.:
Սեզօնային նմուշներ ուղարկվում են 2 Ր Ի և օտար քաղաքներում:
Բաժանմունքը Թիֆլիսում.
Обои фабрики Бр. Тарнополь. Отдѣленіе въ Тифлисѣ. Голов. пр., № 21. Тел. № 3—55.
(Ն. չ.) տո. 309. 50—48

Թեղատի ս. Գէորգ առաջ եկեղեցու համար հարկաւոր է աչքոց ձայնով
ՄԻ ՏԻՐԱՑՈՒ,
որին կը տրվի ամսական ռոճիկ 15 ռուբլի, պանձանակ, ծխերից արդիւնք, իսկ նոյն եկեղեցու գաւթում մի սենեակ: Ցանկացողները թող դիմեն հետեւեալ հասցէով. Телавъ, Ктитору церкви имени св. Георгія Г. Б. Татузову. տո. 909. 3—2

ԲԺԻՇԿ
Շուշանիկ Նազարեան
(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների և մանկաբարձութեան):
Ընդունում է հիւանդներին՝ (առ. ժ. 12½—2. (եր. ժ. 4—6.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Ռտիշչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.
(Ն.Ն.Կ.) տո. 784. 100—17

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
վերադառնալով վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի:
Ընդունելութիւնը ամեն օր.
Առաւ. 9—2 ժ.
Երեկ. 4—7 ժ.
Կիրակի օրերը 10—12.
Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. մուտքը նրբափողոցից:
տո. (ա. օ.) 0—27 804.

ԱՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Ռտիշչևսկայա 13, տելեֆոն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանանց և թէ մարդկանց, նոյնպէս և վիրաբուժական կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով:
Ընդունելութիւն՝ կանանց հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.:

Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Յարութինեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Վ. Պ. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Ր. Ֆիշէր
Ս. Պ. Շահպարոնեանց
(Ն. կ.) տո 868. 100—92

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Գ. Յ. ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ
վերադառնալով արտասահմանից վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առ. ժամը 9—2 և երեկ. ժ. 5—7:
Վելիամինովսկայա փող. № 4.
(ա. օ.) տո. 871. 0—13

ԿՐԻՏԻՔԱԿԱՆ ՐՈՊԷ*)

I

Եւ կու տարի առաջ «Ինչ քայլ անել» և «Իրագործելի պահանջներ» վերնագրով մի շարք յօդուածներում նոյն այս էջերի վրա, խօսելով Թիւրքահայերի անտանելի կացութիւնը բարւոքելու հարցի մասին, մենք աշխատում էինք ապացուցել, որ չէ կարելի յոյս դնել Թիւրքիայի վերածնութեան վրա, որ հայկական հարցի լուծումը կարելի է սպասել միայն Ռուսաստանի բարեացակամութիւնից, որ ամբողջ ազգի համերաշխ և եռանդուն գործունէութիւնից է կախված աջողութեան չափը և որ պէտք է ցնորքները թողած՝ իրագործելի բէալ պահանջներ դնել եւրօպական դիպլոմատիայի առջև: Այն, ինչ աջողվեց անել այս ժամանակամիջոցում՝ Թիւրքահայաստանի բէֆորմների հարցը՝ պարզ ցոյց տուեց, որ Աբդիւլ Համիդի բէժիմը շարունակող նրա յաջորդները, յենվելով Վիլհէլմի կառավարութեան խրախուսանքի վրա, ի չիք են դարձնում նաև ռուսական բարեացակամական ամենահամեստ պահանջները:

Առաջներում Գերմանիան, տարված Թիւրքիայի տնտեսական գրաւումով, միակը չէր այն շահասիրական խաղում, որը ձգտում էր պահպանել հիւանդ մարդու կալուածները բաժանումից. Ֆրանսիան պակաս յանցանք չունէր այդ բանում, գուրգուրելով իր միլիարդների շահեցումի վրա Թիւրքական ձեռնարկութիւնների մէջ. Անգլիան չէր մոռանում «ռուսական վտանգը» և իր երկու հարիւր միլիոն մուսուլման հպատակների տրամադրութիւնը, և այլն: Եւ ահա՝ երբ Աբդիւլ Համիդի կառավարութիւնը խողխողում էր 300,000 անզէն ու անպաշտպան հայերին՝ «քաղաքակիրթ» Եւրօպան սոսկ հանդիսականի դեր էր ստանձնել...

Այժմ ընդհանուր թշնամու՝ Գերմանիայի դէմ միացել են Ֆրանսիան, Անգլիան և Ռուսաստանը: Գերման-աւստրիական բլօկի միակ երբեմն նեցուկը մնացել է Թիւրքիան, որ աշխատում է համբերութիւնից հանել Ռուսաստանը և նրան նախայարձակ դարձնել: Լաւ գիտենալով, որ Գերմանիայի ջախջախումով ինքն ըստ ինքեան կը նստի և կը նսեմանայ և Թիւրքիայի յոխորտանքը և ռազմական փուքը, առ այժմ նրա վրա նոյնքան ուշադրութիւն են դարձնում, որքան փիղը քօթօթի վրա. բայց կը գայ հաշւեաուութեան ժամը, և բնականաբար հայկական չարաբաստիկ հարցը դարձեալ կը դրվի եւրօպական ամուլ դիպլոմատիայի առջև:

Հայաստանը, Լեհաստանի նման, բաժանված լինելով երեք մասի—ռուսական, թիւրքական և պարսկական—ունի այն անպատ հանգամանքը, որ բնիկ հայերը չափազանց նուազ են թւով տիրապետող ցեղերի համեմատութեամբ և ցիրուցան իրանց պատմական հողի վրա: Ներքին բնազդը հայ ժողովրդին թելադրել է և շարունակում է ասել, որ իր փրկութիւնը կախված է միայն ռուսական զէնքի աջողութիւնից: Ամեն մի հայ զինւոր, կռւելով կողք-կողքի անվախ ռուս զինւորի հետ, Պրուսիայի և Գալիցիայի դաշտերում, զգում է, որ արիւն է թափում ոչ միայն ընդհանուր հայրենիքի համար, այլև Կովկասի սահմանի միւս կողմում տանջվող իր արիւնակիցների համար, որովհետև Թագաւորի թշնամի Կայզերն է անհերես դարձնում Սուլթանին: Այդպէս է մտածում և ամեն մի ռուսահայ, որ ոգևորութեամբ ողջունում է ամեն մի ռուսական յաղթութիւն և սիրով կեանքն ու գոյքը նուիրում է ռուսաց քաջարի բանակին: Բնականաբար չէ կարող գաղտնիք լինել Թիւրքիայի համար հայերի այդ շատ հասկանալի վերաբերմունքը, ուստի, հաւատարիմ իր դարաւոր սովորութեան, նա վրէժ է լուծելու անզէն «գեաւուրներից», Վանի, Մուշի և Էրզրումի դաշտերում ու ձորերում ցիրուցան «ռայայից»: Վտանգը այնքան սարսափելի չէր լինի, եթէ Ռուսաստանը որոշէր հէնց այժմ և եթ անցնել սահմանը և գրաւել այդ վիլայէթները. հայերիս անելիքը այդ դէպքում շատ հասկանալի է և պարզ. սակայն եթէ ռուսական ռազմական տակտիկայի մէջ չի մտնում այժմ և եթ Թիւրքիային կռւի յայտարարելը և սահմանը անցնելը, այդ դէպքում լուրջ մտածելու բան է ուղիղ գործելակերպի մշակումը: Անկախ

*) Ներկայ կրիտիքական րօպէի պահանջները թելադրում են մեզ լսել կարծիքներ Թիւրքահայերի բանսերք դիրքի մասին: Այդ նպատակով մենք անփոփոխ տեղ տուինք Դ. Անանունի յօդուածներին, որոնց մի քանի կէտերի դէմ ունենք առարկելու և այսօրվանից սա ուրախութեամբ զետեղում ենք մեր աշխատակից Անկախի յօդուածները, ընդհատելով մեր առաջնորդողի («Ինչ պէտք է խնդրենք») շարունակութիւնը, որպէսզի կարողանանք մեր հայեացքն էս յայտնել այդ յօդուածների մէջ շօշափված կէտերի մասին: Խմբ.

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
30 սեպտ. 1 հոկտ.

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Նորին Բարձրութիւն Իշխան Օլէգ Կոնստանդինովիչը վախճանվեց կռւում ստացած վէրքերից, վաղօրօք ընդունելով ս. Հաղորդութիւն, Օգոստափառ Ծնողների և եղբօր՝ Իշխան Իգորի ձեռքերում:

Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից. «Վարշավայի մօտից սկսած, Վիսլայի և Սանի վրայով մինչև Պերեմիշլի և Դնէստրից մինչև հարաւ ձգված զօրաճակատում զարգանում են ռազմի ընդհարումներ:

«Արևելեան Պրուսիայում դրութիւնն անփոփոխ է»:

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
30 սեպտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Տաուբէ սիստեմի մի աէրօպլան առաւօտը թռիչք կատարեց Պարիզի վրա և նետեց 6 ռումբ: Մէկը ընկաւ հիւսիսային կայարանի վրա, ջարդելով ապակեայ ծածկոցը և ընկաւ երկու վագոնների միջև: Միւսներն ընկան Պուշէ և Կոշի փողոցներում, Բէսիէր և Կլիշի ճեմելիքներում, ոչ մի վնաս չը պատճառելով: Ֆրանսիացի հինգ օդագնաց ընկան թշնամու աէրօպլանի ետևից:

Կազմակերպվեցին աէրօպլանների նոր խմբեր՝ թշնամու աէրօպլաններին հետապնդելու համար, եթէ վերջինների յարձակումը վերսկսվի:

Հաղորդում են Բօրդօյից, որ բէլգիական դեսպանը ճշգրիտ տեղեկութիւն չէ ստացել բէլգիական Թագաւորի վիրաւորված լինելու մասին: Դեսպանը յայտնել է, որ գերմանացիք գրաւել են միայն Անտվերպէնի արուարձանները: Երկու գօտու բերդերը տակաւին մնում են:

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ սեպտ. 28-ի երեկոյեան ոչ մի տեղեկութիւն ստացված չէ զօրաճակատում տեղի ունեցած խիզախ յարձակումների մանրամասնութիւնների մասին: Շատ տեղերում մենք առաջացել ենք, ոչ մի տեղ չը նահանջելով մեր գրաւած դիրքերից:

ԼՕՆԴՕՆ.—Անտվերպէնի բերդերից մի քանիսը դեռ պաշտպանվում են:

Բէլգիական Թագուհին գտնվում է Բէլգիայում Թագաւորի հետ միասին: Նրա՝ Լօնդօն գալու տեղեկութիւնը հերքվում է:

Անգլիական լրագիրները յայտնում են, որ Անտվերպէնի անկումը աւելի կրկնապատկում է Մեծ Բրիտանիայի վճիռը՝ կռւել մինչև վերջը և ստիպել Գերմանիային հատուցումն տալ բոլոր ոճիրների փոխարէն:

Գրիմսբիի և Գրօֆսկիյի քաղաքապետները խորհուրդ են տալիս բնակիչներին թագնվել նկուղներում, եթէ աէրօպլանից ռումբեր նետվեն քաղաքի վրա:

ՕՍՏԵՆԴԷ.—Բէլգիացի զօրքերը Անտվերպէնից նահանջելու ժամանակ տարան նաև բերդային բոլոր թնդանօթները, իսկ այն թնդանօթները, որոնց անկարելի եղաւ տանել, նրանք փչացրին:

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ.—«Տելէգրաֆ» լրագիրը հաղորդում է, որ կիրակի օրը Օգէնարդի վրա երևացել է «Ցէպպէլին»:

Ս. Ռէնում երևացել են 9 ուլան, խուզարկել են կայարանը և դիմել դէպի Կուրտրէ:

300 գերմանացի գիշերն անցրին Լօտէգոմում, ուր պայթեցրին երկու երկաթուղային կամուրջ:

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ.—Կարլսրուհէից հեռագրում են, որ ցերեկով և գիշերով քաղաքի վրա թռիչքներ էր կատարում ֆրանսիական մի օդագնաց, որ դանդաղօրէն մօտենում էր ռազմամթերքների արուեստանոցներին և զօրանոցներին: Օդագնացը թռաւ անվնաս:

ԼՕՆԴՕՆ.—Բէլգիայից ստացված տեղեկութիւնները շատ աղքատ են: Ըստ երևոյթին գերմանացիք, տիրելով Անտվերպէնին, շարունակում են հետապնդել բէլգիական զօրքին, դիմում են արևմտեան ուղղութեամբ, Գէնտի և Բրիւգգէի դէմ, գրաւել են Սինէլգէրստը և Սէնտ-Նիկոլան: Նրանց նպատակն է ձեռք ձգել Օստենդէն:

Բէլգիացի փախստականները շարունակում են Լօնդօն գալ մեծ խմբերով: Տեղական բարեգործական մասնաժողովները ամեն հարկաւորը հայթայթում են:

Հրատարակված է հարաւ-աֆրիկեան կառավարութեան հեռագիրը, որ յայտնում է, թէ ապստամբութիւն յարուցած Կապի գաւառի զօրքերի հրամանատար փոխ-գնդապետ Մարիցը համաձայնութիւն է կապել Արևմտեան Աֆրիկայի գերման զօրքերի հրամանատարի հետ: Այն աջակցութեան համար, որ խոստացված է նրան գերման զօրքերի կողմից, նա պարտաւորվել է կռւել լօյեալ հարաւ-աֆրիկեան զօրքերի դէմ, մերժից հրամանատարութիւնը յանձնել կառավարութիւնից ուղարկված նոր հրամանատարին, ձերբակալեց և գերմանական Արևմտեան Աֆրիկա ուղարկեց բոլոր լօյեալ անձանց, որոնք հրաժարվեցին կատարել իր կարգադրութիւնները: Կապի գաւառում յայտարարված է պատերազմական դրութիւն: Միջոցներ են ձեռք առնված ձերբակալելու և պատժելու Մարիցին և միւս ապստամբներին: Այդ ապստամբութիւնը քննվում է Լօնդօնում իբրև զուտ տեղական երևոյթ, որ շուտով կը ճնշվի գաւառի լօյեալ կառավարութիւնից:

ԲՕՐԴՕ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ բէլգիական կառավարութիւնը վճռել է, որպէսզի ապահովէ գործողութեան լիակատար ազատութիւն, տեղափոխվել Ֆրանսիա: Բոլոր մինիստրները, բացի զինւորականից, առաւօտը Օստէնդէում շոգենաւ նստեցին, որ դիմեց դէպի Հավր, ուր ֆրանսիական կառավարութիւնը ամեն միջոց ձեռք է առել նրանց տեղաւորելու: Թագաւորը մնացել է զօրքի գլուխ: Միաժամանակ բէլգիական կառավարութեան հետ Հավր մեկնեցին դիւանագիտական մարմնի անդամները: Բէլգիական կառավարութիւնը Ֆրանսիայում օգտվելու է էկստէրրիտօրիալ *) իրաւունքով, հեռագրից ազատօրէն օգտվելու և այլ իրաւունքներով, օրինակ ինչպիսի իրաւունքներ իտալական կառավարութիւնը տուել է ս. Աթոռին:

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական: Ձախ զօրաթևում մենք նորից յարձակման դիմեցինք Ազբրուկ-Բէտիւն շրջանում թշնամու գլխաւորապէս հեծեալ ույժերի դէմ: Լիլ քաղաքը գերմանացիք գրաւեցին: Արրասի և Ալբէրի միջև մենք անցանք առաջ կենտրոնում Բէրրի-օ-Բակ շրջանում, մասնակի կերպով առաջացել ենք դէպի Սուէնու, Արգօնից դէպի արևմուտք և Մալանկուրից դէպի հիւսիս: Արգօնի և Մասի միջև և Մասի աջ ափում գտվում են մեր զօրքերը, որոնց ձեռքումն է Մասի բարձունքը: Վերդէնից դէպի արևելք մենք առաջացել ենք դէպի հարաւ: Աջ զօրաճակատում մենք ձեռք ենք ձգել որոշ հող Ապրէմօն շրջանում և վանեցինք գերմանացիների յարձակումները, որոնք ուղղված էին մեր ձախ զօրաթևի դէմ: Աջ զօրաթևում, Վօգէզներում և Էլզասում դրութիւնն անփոփոխ է: Ընդհանուր առմամբ սեպտ. 29-ի օրը մեզ համար նպաստաւոր էր:

*) Արտակարգ իրաւունք, որ սահմանված է միջազգային օրէնքով, որի զօրութեամբ օտար պետութեան հողում գտնվող պաշտօնական անձը կամ կառավարութիւնը չեն ենթարկվում այդ պետութեան օրէնքներին:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական: Ծովային գեներալ-շտաբը յայտնում է. «Բալտիկեան նաւատորմի հրամանատարի լրացուցիչ տեղեկութիւնների համաձայն, երբ գերմանական ստորջրեայ ռազմանաւերը յարձակվում էին մեր յածանաւերին սեպտ. 27-ին և 28-ին, թշնամու ստորջրեայ ռազմանաւերը ոչնչացվեցին:

Ֆրանսիական աղբիւրներից տեղեկացնում են, որ Միացեալ Պետութիւնների կառավարութիւնը հրամայել է երկու յածանաւի անյապաղ գնալ Բրինդիզի:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Անգլօ-ֆրանսիական նաւատորմը Կատտարօյի մօտ աւերել է երկու աւստրիական բերդ:

Կօպէնհագէնից տեղեկացնում են, որ գերմանական նաւաշինարաններում կառուցվում են 50 նոր ստորջրեայ նաւ. աշխատանքները կատարվում են անսովոր արագութեամբ:

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
30 սեպտեմբերի

ՍՕՖԻԱ.—Բուլղարական գործակալութիւնը հերքում է ռուսական մի քանի լրագիրների այն տեղեկութիւնները, թէ Ռուշչուկում և Նիկօպօլում գտնվում են 12 աւստրիական ռազմանաւ, որոնք պատրաստ են հանդէս գալ ընդդէմ Ռուսաստանի, ինչպէս նաև թէ իբր բուլղար զօրքի գաղտնի զօրահանութիւն է կատարվում:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Չը նայած այն հանգամանքին, որ Գերմանիայում կան մեծ թւով թնդանօթային գործարաններ, որոնք պատրաստում են անհրաժեշտ թւով գործիքներ, գերմանացիք, ըստ երևոյթին, փորձում են ստանալ հրազէններ նաև պետութեան սահմաններից դուրս գտնվող գործարաններից:

Գերմանական զօրքում զգացվում է բժշկական մարմնի պակասութիւն: Զօրաբանակը գնալու կամք յայտնող բժիշկներին տրվում է աւելի վարձատրութիւն:

Օֆիցէրների պակասութիւնը աւստրօ-ունգար զօրքերի մէջ դեռ շարունակվում է:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Ցերեկվայ ժամը 4-ին Ստրէլնիի պալատում կատարվեց հոգեհանգիստ ի Տէր հանգուցեալ Իշխան Օլէգ Կոնստանտինովիչի համար: Ներկայ էին Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհիներ Մարիա Ֆէօդորօվնան և Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնան Օգոստափառ Դուստրների հետ, հելլէնների այրի Թագուհի Օլգա Կոնստանտինօվնան, Մեծ Իշխաններ և Մեծ Իշխանուհիներ:

Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց հրամայել 21 օրով սուգ նշանակել Բարձրագոյն Պալատում բումինական Թագաւոր Կարլի մահվան առիթով:

Բժշկական խորհուրդը, քննելով սպիրտ և եթեր (էֆիր) պարունակող դեղօրայքի վաճառման հարցը, հնարաւոր գտաւ թոյլ տալ բաց թողնել այդպիսիները դեղատներից իւրաքանչիւր անձի 30 գրամից ոչ աւելի:

Տեղեկութիւններ կան, որ աւստրօ-ունգար զօրքի մէջ հիւանդներն ու վիրաւորները կերակուր չեն ստանում երկու-երեք օր և մնում են երկար ժամանակ առանց բժշկական օգնութեան: Աւստրօ-ունգար զօրքում ձիերի պակասութիւն է զգացվում:

Գերմանական կաղէտների կորպուսներում ընդունում են գլխաւորապէս պատերազմում ընկած օֆիցէրների որդիներին:

ՄՕՍԿՎԱ.—Եկաւ սանիտարական մասի գերագոյն պետ պրինց Օլդէնբուրգսկին, դիտեց Կարմիր Խաչի հիւանդանոցներն ու պահեստները և երեկոյեան մեկնեց:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ. — «Բէյխս-Անզէյգէր» տեղեկութիւնների համաձայն, Գերմանիայում գործազուրկների թիւը օգոստոս ամսվայ ընթացքում չափազանց աճել է և համեմատած անցեալ տարվայ հետ՝ աւելացել 20—30 անգամ: Սեպտեմբերին նոյնպէս գործազուրկների թիւը աւելացել է:

ՎԻԼՆԱ.—Ցերեկով Իշխան Օլէգ Կոնստանտինովիչի մարմինը փոխադրվեց Ռոմանովեան եկեղեցին: Ճանապարհին շարքշարք կանգնած էին զօրքերը: Դագաղը ձեռքերի վրա տարան բարձր զինւորական և քաղաքացիական պաշտօնեաները: Եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Թագաւոր Կայսրը սեպտ. 28-ին ս. Գէորգիի 4-րդ աստիճանի շքանշան շնորհեց Նորին Բարձրութիւն Իշխան Օլէգ Կոնստանտինովիչին քաջութեան հա-

մար, որի ժամանակ նա ընկաւ թշնամու վրա և վէրք ստանալով վախճանվեց։

Պարգևատրվել է 3-դ աստիճանի Գէօրգեվսկի շքանշանով գեներալ Ռադկօ Դիմիտրիէվը մի շարք քաջագործութիւնների համար։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Գէօրգիի 2-րդ աստիճանի շքանշանով պարգևատրվում է գեներալ ադիւտանտ Իվանովը։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ՈՒՐՄԻԱ.—Ջօրս օր փորձելով տիրանալ քաղաքին և խզելով կապը Խօյից, քիւրդերը հեռացան։ Նրանց կորուստները թնդանօթային կրակից ահագին են։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.— Աթէնքից հեռագրում են, որ Էսադ-փաշան ընտրվել է Ալբանիայի կառավարութեան նախագահ և զօրքերի ընդհանուր հրամանատար։

ՀՌՈՄ.—Լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, մարկիզ դի-Սան-Ջուլիանօյի առողջական դրութիւնը վտանգաւոր է. մարկիզին հաղորդութիւն են տուել։

Զինւորական նոր մինիստր գեներալ Ցուպպէլինը ծագումով խտալացի է և շատ լաւ ուսումնասիրած է աւստրօ-իտալական սահմանի ինքնապաշտպանութեան պայմանները։

ՀՌՈՄ.—Երէկ, մինչև սրտի հիւանդութեան սկսվելը, Սան-Ջուլիանօն երկար նամակ գրեց Պարիզի իտալական դեսպան Տիտտոնիին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Այս օրերս սպասվում է, որ Գերմանիան պաշտօնապէս պատերազմ յայտարարէ Պորտուգալիային։

◆ «Դէյլի Տել.»-ը հաղորդում է, որ երեք յայտնի ամերիկացի, որոնց անունները գաղտնի է պահվում, մեկնում են Լօնդօն, որպէսզի ներկայացնեն կառավարութեանը նոր ծանր տեսակի թնդանօթի ծրագիրները։ Պատէնտի մասին միջնորդութիւն յարուցվեց մի ամիս առաջ, բայց մնաց անպատասխան։ Կարծում են, որ գերմանացի գործակալները մի կերպ մուտք են ունեցել պատէնտներ տուող դիւանը և օգտվել են նոր թնդանօթների ծրագիրներից, որոնց և այս պատերազմում գործադրում են։

◆ Հաղորդում են, որ ֆրանսիացիք հնարել են այնպիսի թնդանօթներ, որոնք իրանց ուժով գերազանցում են գերմանական ահեղ 42 սանտիմետրանոց թնդանօթներին։

◆ «Р. Сл.»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, Գերմանիայում գտնվող ռուսների դրութիւնը չափազանց անմխիթարական է։ Մահվան սպառնալիքը սաւառնում է նրանց գլուխներին։ Ռուսների մեծ մասը տառապում է ծայրայեղ չքաւորութեամբ։ Նրանց պահում են ախոռներում, ուր միջիններով լի է։

◆ Նիւ-Եօրկից տեղեկացնում են, որ գերմանացիք արևելա-պրուսական զօրաճակատում վերջին կռիւներում կորցրել են 60,000 մարդ։

◆ Լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, ֆրանսիացիք վերցրել են 73,000 գերմանացի գերի վերջին կռիւներում։

◆ «Б. В.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից. «Վիլհէլմ կայսրը 25,000 մարկ և շքանշան էր խոստացել այն զինւորին, ով առաջինը ոտք կը դնէ Անտվէրպէն»։

◆ Ակադեմիկոս Լէրուա Բօլիէն ենթադրում է, որ եթէ դաշնակիցները յաղթեն գերմանացիներին, վերջինները հարկադրված են լինելու վճարել 20 միլիարդ պատերազմական տուգանք։

◆ «Թայմսի» զինւորական թղթակիցը ասում է, որ Սիլէզիայում սպասվում են ահեղ դէպքեր։ Այնտեղ են կենտրոնանում աւստրիական պատերազմական ուժերը և մօտ 20 գերմանական զօրաբանակ։ Գերմանացիների նպատակն է վճռական ճակատամարտ տալ ռուսներին։

◆ Վիլհէլմ կայսրը, տեղեկութիւն ստանալով որ գերմանացիների գործը արևմտեան ռազմաճակատում կաղում է, մեկնել է այնտեղ։

◆ Արտասահմանում գտնվող բոլոր բուլգար օֆիցերներին կարգադրված է անմիջապէս հայրենիք վերադառնալ։

◆ Բորդօյի լրագիրներում տպված է երկու նամակ. մէկը Սէն-Սանսի, որ հանդէս է գալիս Վագներեան և առհասարակ գերմանական երաժշտութեան դէմ, միւսը Կամիլ Պելտանի, որ առաջարկում է կառուցանել Ռէյմսում նոր տաճար, պահելով Ռէյմսի տաճարի փլատակները իբրև ապացոյց գերմանական վանդալիզմի։

◆ Հռոմից հեռագրում են, որ աւստրիական նաւատորմի 6 ռազմանաւ ոչնչացել են հէնց աւստրիական ստորջրեայ ականներից։ Բոլոր նաւաստիները և զօրքը խեղդվել են։

◆ Ի լրումն զինւորական թղթակիցների՝ Մեծ Իշխանից ընդունվելու տեղեկութեան, յայտնի դարձաւ, որ Գերագոյն Զօրահրամանատարը բարեհաճեց ձեռք տալ թղթակիցներից իւրաքանչիւրին։

◆ Մօսկվայի յայտնի բարեգործ Շախովը 100,000 ֆրանկ փոխադրեց բելգիական թագաւորին՝ Անտվէրպէնի ազգաբնակութեանը բաժանելու համար։

◆ Աւստրալիայի կառավարութիւնը պարլամենտին առաջարկութիւն է ներկայացրել՝ յատկացնելու համար 100,000 ֆունտ ստերլինգ յօգուտ Բէլգիայի։

◆ Գերմանիան կամենում է Հօլլանդիան դարձնել ծովային ռազմավայր՝ Անգլիայի դէմ գործելու համար։ Անտվէրպէն են ուղարկվում ստորջրեայ ռազմանաւեր։ Դրա համար հարկաւոր է, որ Հօլլանդիան համաձայնէ թոյլ տալ գերմանական ռազմանաւերին մտնել Շէլդայի գետաբերանը։ Մինչդեռ Անգլիան և Բէլգիան պահանջում են Հօլլանդիայից թոյլ տալ իրանց ռազմանաւերին մտնել Շէլդայի գետաբերանը։ Հօլլանդիան դեռ վերջնական վճիռ չէ կայացրել, թէ ո՛ր կողմը բռնէ։

◆ Ռուսական «Պալլադա» ջրասուզված ռազմանաւի վրա եղել են 573 մարդ, որոնք բոլորն էլ խեղդվել են։

◆ Միացեալ Պետութիւնների հասարակական կարծիքը գտնում է, որ պատերազմի ընդհատումը այժմ, մինչև Գերմանիայի հզօրութիւնը չը ճնշելը, ի զուր կը լինի. այդ կը նշանակի, որ հաշտութիւն է կայացվում ոչ երկար ժամանակով։ Միայն Գերմանիայի 40 տարվայ հեգեմօնիայի կատարեալ և անդարձ ոչնչացման ճանապարհով կարելի է հասնել հաստատ խաղաղութեան։

◆ Շվեդական լրագիրների կարծիքով, ներկայ պատերազմի տևականութիւնը պայմանաւորված է կռւող կողմերի բանակների ոչ այնքան ռազմական ընդհարումների հետ, որքան նրանց տնտեսական դիմացկունութիւնից։ Պատերազմ վարելու անհրաժեշտ միջոցների պակասութիւնը կը ստիպէ կողմերից մէկին խաղաղ զիջումներ անել։

◆ «Temps» թերթն ասում է. «Զօրաճակատից ստացվող բոլոր տեղեկութիւնները հաստատում են, որ պատերազմը լինելու է դժուարին և երկար, բայց բարեյաջող ելք կունենայ Ֆրանսիայի համար։ Գերմանական ծրագիրը՝ ոչնչացնել Ֆրանսիան՝ աջողութիւն չը գտաւ։ Ֆրանսիացի զինւորները սկզբում պակաս պատրաստութիւններ ունէին, քան գերմանացիները, բայց այժմ գերազանցում են նրանց։ Այն դէպքում, եթէ մենք պատերազմական գործողութիւնները փոխադրենք թշնամու հողի վրա, մենք պէտք է ձգտենք յաղթութեան, բայց առանց աւելորդ ուժեր վատնելու, սպասելով ռուսական և անգլիական ուժերի գործողութիւնների զարգացման և ի նկատի առնելով տնտեսական ֆակտօրները։ Եթէ Գերմանիան փակ մնայ, նրա պարտութիւնը միայն ժամանակի խնդիր է»։

ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

◆ Դարդանէլը բացվում է երկու օրով միայն, որպէսզի առևտրական նաւերը հնարաւորութիւն ունենան անցնել։

◆ «Р. В.»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ վերջին օրերը տեղի են ունենում մասսայական խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ։ Խուժանի մէջ սկսվել է յուզմունք։

◆ Ուղղակի երկաթուղային հաղորդակցութիւն է հաստատված Կ. Պօլսից մինչև Վիեննա և Բեռլին Սօֆիայի և Բուխարէստի վրայով։

◆ Թիւրքաց ֆինանսների մինիստրը բանակցութիւններ վարեց «Դոյտշէ-բանկի»-հետ 500,000 ոսկ. ոսկի փոխառութիւն ստանալու մասին։ Գերմանացիք սկզբունքով համաձայնել են տալ դրամը, եթէ Թիւրքիան միանայ Գերմանիային և Աւստրիային։

◆ Կ. Պօլսում Էնվէր-փաշայի մօտ շարունակ տեղի են ունենում գաղտնի խորհրդակցութիւններ, որոնց մասնակցում են գեներալ Սանդէրսը, ծովապետ Սուշօնը, Թալէաթ և Շուքրի բէյերը։

◆ Սեպտեմբեր ամսում Թիւրքիա են մտել 10,000 գերմանացի։

◆ Պլօէշտում ռումինները բռնել են 49 վագօն ռազմամթերք, որ Գերմանիան ուղարկում էր Թիւրքիայի համար։

◆ Բ. Դուռը Կ. Պօլսից շատ էմիսարներ է ուղարկել Մարոկկօ, որպէսի գրգռեն մահմեդականներին ընդդէմ Ֆրանսիայի։

◆ Կ. Պօլսի «Սաբահ» լրագիրը առաջարկում է տնտեսական դաշնակցութիւն Թիւրքիայի, Բուլգարիայի, Ռումինիայի և Իտալիայի միջև։

◆ Կ. Պօլսում 100 գերմանացի օֆիցեր հաւատարմութեան երդում են տուել սուլթանին։

◆ Թիւրքիան պատրաստ է և հրամանի է սպասում Բեռլինից՝ յայտարարելու պատերազմ։

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐԻ ԳԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

Պարզվում է, որ աւստրիացիները Լվօվից և նրա շրջակայքից հեռանալու ժամանակ աննկարագրելի գազանութիւններ են արել։

Ահա մի քանի աւելի պարզ օրինակներ։

Բօրշէ գիւղում նրանք ձերբակալել և տանջանքների են ենթարկել քահանային, մի ուսանողի և շատ ուրիշների, նրանց ռուսասիրական համոզմունքների համար։ Աւստրիացիները թանգարժէք իրեր և զէնքեր որոնելով քար ու քանդ են արել տեղական եկեղեցին։ Նրանք ոչնչացրել են սրբերի պատկերները, կողոպտել են եկեղեցական բոլոր զարդերը և ջարդել զանգակատունը։ 15 գիւղացի, որ չեն ենթարկվել զինւորականութեան, աւստրիացիները բռնել են և մերկ, միայն շապիկներով, պահակներով դուրս տարել գիւղից դէպի միւս գիւղը երեք օր ու գիշերվայ ընթացքում։ Պահակները թքում էին խեղճերի աչքերի մէջ։ Եւ ընկնողներին խփում էին հրացանի կօթերով և ոտքով։ Այդ բոլոր ժամանակ նրանց կերակրել են երկու անգամ։

Աւստրիական զինւորները ոչնչացրել են ազգաբնակութեան բոլոր պաշարը։

Գիւղացի Զարօյօտնիին աւստրիական օֆիցերը հրամայել է իր ձիու հետ վազել, իսկ ինքը ձիուն նստած խեղճին սպառնացել է ատրճանակով գնդակահարել, եթէ նա ետ մնայ կամ վայր ընկնի։

Աւստրիացիները գերեզմանատանը ծառերից կախել են մի քանի մարդու, որոնք կախված մնացել են մինչև այն ժամանակ, երբ համագիւղացիները փրկել են նրանց։

Զուլավիչա գիւղում աւստրիացիները, փախչելու ժամանակ, ոչնչացրել են գիւղացիների ողջ կայքը։ Նոյնը կատարվել է և ուրիշ գիւղերում։

Զուլավիչայում աւստրիացիները ռուս գերիներին տարել են մի տուն, փակել այնտեղ և տունը այրել չորս կողմից։ Ութ հոգին էլ կենդանի այրվել են։ Նոյնպիսի բաներ կատարել են և այլ գիւղերում։

Գրօմնօ գիւղում և շատ ուրիշ տեղերում աւստրիացիները տանջել են բազմաթիւ գիւղացիների՝ նրանց դէպի ռուսները ունեցած համակրութեան համար։

Արհամարհանքը դէպի աւստրիացիները մեծ է այստեղ։ Ամեն մի գիւղում և քաղաքում բաւական է կանգ առնել մի երկու րոպէ, որպէսզի տեսնէք, թէ ինչպէս բնակիչները խմբերով գալիս և իրանց վէրքերն են ցոյց տալիս ձեզ։

Մի գիւղացու ականջները կտրել են արմատից։ Մի մայր լալով պատմում էր, որ աւստրիացիները տարել են իր երեք որդուն, և այժմ վերադարձել են միայն մէկին, իսկ թէ ուր են երկուսը, նա չը գիտէ։

Այսպիսի դէպքերը բազմաթիւ են։

Տեղական տնատէրերը և կալուածատէրերը այժմ մուրացիկներ են դարձել։ Ինչ որ ունեցել են նրանք, աւստրիացիները ցրել են, իսկ նրանց ծեծի ենթարկել ռուսաց լրագիրներ կարդալու համար։

ԳՆԴԱՊԵՏ Մ. Յ. ԻՒԶԲԱՇԵԱՆ

Ինչպէս հաղորդել էինք արդէն, աւստրիացիների հետ ունեցած կռւում, օգոստոսի 26-ին, սպանվել է գնդապետ Միքայէլ Յովսէփեան Իւզբաշեանը։

Հանգուցեալը 46 տարեկան էր։ Զինւորական կրթութիւնը նա ստացել էր Պետերբուրգի գլխաւոր շտաբի Նիկօլայեվեան ճեմարանում։

Մ. Իւզբաշեան համարվում էր օրինակելի օֆիցեր, որ միանգամայն ըմբռնել է պատերազմական արուեստը։

Ընկեր օֆիցերների մէջ նա մեծ հեղինակութիւն էր վայելում և սիրված էր։

Յանձին Մ. Իւզբաշեանի նրա զինւորները մեծ կորուստ ունեցան, որոնց սէրը և հաւատը ձեռք էր բերել նա իր մարդասէր և դէպի նրանց ցոյց տուած վերին աստիճանի արդար վերաբերմունքով։

Պատերազմից առաջ հանգուցեալը ծառայում էր Ռուսաստանի Արևելքում։

Պատերազմի գործողութիւնների սկզբում նա ուղարկվեց շտաբը։

Գտնելով պատերազմի դաշտը, հանգուցեալը որոշել է անմիջական մասնակցութիւն ունենալ թշնամու դէմ մղվող գործողութիւններում։

Հանգուցեալի մարմինը գտնելու համար Աւստրիա է մեկնել նրա եղբայրը, գնդապետ Գ. Յ. Իւզբաշեանը։

Մօսկվայի հայոց եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալի յիշատակին։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ԻԴԵՕԼՕԳԻԱՆ

II

Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան նպատակները պարզ կերպով թելադրված էին Մեծն Պետրոսի հանճարով։ Նա Ռուսաստանին ցոյց տուեց այն ճշմարիտ ուղին, որով կարելի էր ազատ և անվտանգ անցնել դէպի տաք ծովերը կայսրութեան հիւսիսում և հարաւում։ Նրա առաջին գործն եղաւ՝ արտաքին քաղաքականութեան նկատմամբ՝ Թիւրքիայի հետ ունեցած պատերազմը, Ազովի ամրոցներին տիրապետելը և այդպիսով Սև ծովը տիրելու առաջին քայլը։

Այդ քաղաքականութեան գիտակից և հետևողական շարունակողն եղաւ Եկատերինէ II կայսրուհին։ Նա գրաւեց թիւրքերի ձեռքից Սև և Ազովեան ծովերի ամբողջ ափերը սկսած Կուբանից մինչև Դնեպր։ Նա մտադիր էր Թիւրքիայի տիրապետութիւնն իսպառ ջնջել Եւրօպայից և Ռուսաստանի ազդեցութեան շրջանակում վերականգնել բիւզանդական կայսրութիւնը*)։ Յատկանշական է, որ այդ իսկ հանգամանքներում կայսրուհին իր երկրորդ թոռան անունը դրեց Կօնստանտին։

Եկատերինէ կայսրուհին, ծագումով գերմանացի, իր ամբողջ հոգով եղաւ ռուս, նա նոյն իսկ իր յաջորդներին կտակեց չընկնել գերմանացիների ազդեցութեան տակ։

«Ի բարօրութիւն Ռուս Կայսրութեան՝— գրում էր նա,— խորհուրդ եմ տալիս ամեն տեսակ վարչութիւններից հեռու պահել երկու սեռի գերմանացիներին»։

Կայսրուհու այս խորհուրդը անուշադրութեան մատնեցին նրա յաջորդները։ Ալեքսանդր I-ը Պրուսիան փրկելով՝ նրա հետ դաշն կապեց Նապօլէօնի դէմ, որի զօրքերի թւում, պէտք է ասել, Պրուսիայի դէմ կռւում էին Ռէյնի դաշնակցութեան արևմտակից գերմանացիք։ Իր զօրքերի՝ Ենայում ջարդվելուց (1806 թ. 14 հոկտ.), Բեռլինը Նապօլէօնին յանձնելուց (հոկտ. 27) և Էլբայի վրա զինաթափ լինելուց յետոյ, պրուսական թագաւորութիւնը, Ֆրիդրիխ Մեծի այդ ժառանգը, կարծես դադարեց գոյութիւն ունենալուց և վերածնվեց միայն Տիլզիտի դաշնագրի շնորհիւ, երբ ռուս զօրքերը Վիսլայի ափերում Նապօլէօնին ցոյց տուին յամառ դիմադրութիւն։

Այս պատմական զիջողութիւնն արձանագրված է 1807 թ. յունիսին Տիլզիտում ստորագրված խաղաղութեան դաշնագրի մէջ, որի 4-րդ յօդուածն ասում է. «Ի յարգանս համայն Ռուսաստանի Կայսեր, Նապօլէօն կայսրը համաձայնում է պրուսական թագաւորութեանը տալ իր տիրած հետևեալ երկրները...»։

Գերմանիայի թուլացումն իրապէս համարելով նոյնչափի ձեռնտու թէ Ռուսաստ-

*) Յունական նախագիծ։ Հեղ.։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐ

Մինասը ակնոցն աչքերին, իր խանութի առջև նստած, լրագիր է կարդում։ Նրան լսում են պայտար Պօղոսը, ժամկոչ Անտօնը, անտառապահ Վանօն, դարբին Թօրօսը և մի քանի գիւղացի մարդիկ, կանայք և երիտասարդներ։ Մինասի աջ կողմը, խանութի շեմքում, կաւէ ամանների մօտ, նստած է Տօլստօյի նման մի ծերունի, ձախ կողմը կանգնած է չոր-չոր դէմքով, ձեռքերը կրծքին խաչած մի պառաւ կին և միամիտ աչքերով սրան-նրան է նայում շարունակ։ Միւս գիւղացիներն էլ իրար սեղմված ոտքի վրա շրջապատել են Մինասին։

Ամեն օր այսպէս գիւղացիները շրջապատում են Մինասին, և նա նրանց կարդում է պատերազմի մասին։

Այսօր էլ նա կարդում է նոյն նիւթի մասին, և ամենքը լուռ ու լուրջ դէմք ընդունած, ինչպէս այդ անում են եկեղեցում Աւետարանի ընթերցմանը ունկնդրելիս, լսում են նրան։

— «Գեր...մանա...կան միլի...տարիզմը,— կարդում է Մինասը փիլիսոփայութեան դոկտորի պէս աջ ցուցամատը շարժելով,— արդիւնք է Վիլ...հէլմ Հօհէն...ցօլ...երնի Եւրօպայում իր հեգե...մօնիան...»։

— Սպասիր, Մինաս,— ընդմիջում է նրան Տօլստօյի դէմքով ծերունին,— էդ հայերէն ես կարդում։

— Ի հարկէ հայերէն եմ կարդում,— պատասխանում է Մինասը,— չես տեսնում, հայերէն գազէթ է։

— Ոնց որ ռուսերէն լինէր,— ասում է ծերունին։

— Իսկի էլ չէ. որտեղի ռուսերէնն է, երբ հայերէն եմ կարդում,— ասում է Մինասը և շարունակում.— Լսեցէք. «Եւ...րօպայում իր հեգե...մօնիան սահմանելու»...

— Ինչը սահմանելու,— ընդմիջում է նորից Տօլստօյի դէմքով ծերունին։

— Մինաս, Մինաս, քէ մատաղ,— վիզը ծռելով ասում է չոր-չոր դէմքով պառաւը խանութի շեմքից,— մի տես Ներսէսի մասին բան կա՞յ գրած...

— Սպասիր,— ասում է Մինասը և դառնում ծերունուն.— ուրեմն չիմացա՞ր ինչը... Որ էդպէս է կաց նորից կարդամ։

Նոյն բանը Մինասը կարդում է նորից։

Ծերունին, նրա հետ և մի քանի հասակաւոր գիւղացիներ տարակուսանքով նայում են իրար։

— Բան չը հասկացայ,— ասում է ծերունին,— ծո՛ գիրդ՝ վատ ես կարդում։

— Վա՛տ,— խոժոռվում է Մինասը,— կարդում եմ էն, ինչ որ գրած է, իսկ դուք, որ չէք հասկանում, ես մեղաւոր չեմ... «վատ ես կարդում»... Վեց տարի է գազէթ եմ ստանում, հիմի վատ եմ կարդում...

— Լաւ, լաւ,— ասում է ծերունին ներողութիւն խնդրելու եղանակով,— կարդա տեսնենք էլ ինչ կայ։

Մինասը շարունակում է լրագրի ընթերցումը առաջվան եղանակով։

— «Գերմանական զօրքը տեղափոխվեց Արևելեան Պրուսիա»... Դէ՛ թող գնան. դրանց հէրն անիծած... գիտէք ինչ է ասում. ասում է՝ նեմեցների զօրքը փախչում է պրուսացիների երկիրը։ Ոնց որ երևում է, ռուսներից շատ են վախենում։

— Լաւ, Մինաս,— ասում է պայտար Պօղոսը, կողքը քորելով,— էդ նեմեցները նեմեցներ են, հապա էդ պրուսացիները ովքե՞ր են։

— Պրուսացինե՞րը,— երկարացնում է Մինասը,— դրանք էլ ուրիշ ազգ են։

— Հա՛յ,— բացագանչում է անտառապահ Վանօն։

— Ի հարկէ։ Դէ, լաւ, լսեցէք, կարդում եմ։

Ամենքը լռում են։

Մինասը շարունակում է.

— «Պետրօ...գրադ։ Գերմանացիները հեռացան Լօձից»... Տեսնում էք. նեմեցներն իրանց քաղաքները թողած փախչում են։

— Կարծեմ էդ քաղաքը ռուսներինը պէտք է լինի,— նկատում է դարբին Թօրօսը անվստահ եղանակով.— Ոսկանի սալդաթ տղէն էդ քաղաքումն է ծառայում։

Մինասը խէթ-խէթ նայում է դարբնի դէմքին։

— Ո՞վ է ասում,— առարկում է նա,— ժամկոչը ես եմ գալի, «Տէրողորմի Աստուածը» դու ես տալիս։ Գազէթը ես եմ ստանում, հիմի...

— Լաւ, լաւ, կարդա տեսնենք էլ ինչ կայ,— ասում է ծերունին հաշտեցուցիչ եղանակով։

Մինասը կարդում է.

— «Պարիզ. Բրիտանական ականակիրը Օստէնդէի մօտ խարիսխ ձգեց»... Ա՛յ տես, էդպէս էլ հարկաւոր է...

— Ինչ է ասում,— հարցնում է պայտարը գլուխը քորելով։

— Ասում է՝ ռուսները ռմբեր քցեցին նեմեցների քաղաքի վրա։

— Պա՛հ,— բացագանչում է անտառապահը։

— Հապա. մէկը չը մեռնի ռուսների, որ-րանց ով կարա յաղթի։ Ես ասել եմ՝ նեմեցները էնպէս մի տուր պէտք է ուտեն, որ էլ օխտը տարի մաններեցը չլնեն... Նրանց տեղն է։ Ռուսները ամեն տեղ յաղթում են նրանց։

— Էդ լաւ է,— ասում են գիւղացիները և գոհութեամբ նայում իրար,— դէնը կարդա, տեսնենք էլ ինչ կայ։

— Մինաս, թէ աստուած սիրես,— նորից ասում է պառաւը՝ ձեռքերը կրծքին խաչած,— մի տես Ներսէսի մասին բան կա՞յ...

— Մի քիչ սպասի,— ասում է Մինասը և թերթը շուռ տալիս միւս երեսի վրա։

Պառաւը լռում է և շարունակում անմիտ աչքերով սրան-նրան նայել։

— Լսեցէք,— կարդում է Մինասը.— «Լօնդօն։ Եապօնիան զօրքեր է ուղարկում Ռուսաստան... երբ...եւկ համա...ձայնու...թեան ունենալու»... դա էր պակաս։ Գիտէք ինչ է ասում։ Ասում է՝ եապօնացիք գալիս են Ռուսաստան կռւելու։ Հըլ՛մ... ինչ կարան անեն։ Եապօնացիք չէ, թէկուզ նրանց պապի պապն էլ գայ, ռուսին բան չեն կարող անել։ Էն վաղ էր, որ էշը կաղ էր... էն ժամանակ ռուս զօրքի մէջ հայեր չը կային, հիմի ինչքան կուզէք...

— Դրուստ է, հիմի շատ կան,— ասում են մի քանի գիւղացի միասին հառաչելով և յուզմունքից յենվում են միւս ոտքերի վրա։

— Էն ժամանակ իմ Ներսէսն էլ չը տարան,— ասում է պառաւն ինքն իրան։

— Իսկ դուք տեսե՞լ էք էդ եապօնացիներին,— հարցնում է Մինասը իր ունկնդիրներին։

— Հա՛,— ասում է պայտարը վիզը քորելով,— մեր երեսի գրքումը կայ։

— Դու դեռ պատկերն ես տեսել,— ասում է Մինասը խնդալով և դառնում գիւղացիներին.— որ էդ եապօնացիներին տեսնէք, ծիծաղներդ կը գայ. անճոռնի զատեր են՝ թիզ ու կէս, որ գլխներին խփես՝ կը հանգչեն, որ փէշը թափ տաս՝ սիրտները կը ճաքի... Դրանք ինչ են որ ռուսներին յաղթեն։ Ա՛յ ուրիշ բան են անգլիացիք— ինգլիզները։ Նրանց ասածը ասած է, խփածը՝ խփած։ Ուզենան թէ չէ, սաղ աշխարհը կառնեն...

Գիւղացիները խորին հետաքրքրութեամբ հետևում են Մինասի պատմութեանը. նրանցից շատերի դէմքին զարմանք է նկատվում։

— Իսկ էդ ինգլիզները հայ-քրիստոնեայ են, չէ՞,— հետաքրքրվում է Տօլստօյի նման ծերունին։

— Ի հարկէ,— պատասխանում է Մինասը,— նրանք էլ, ֆրանցուզներն էլ...

— Իսկ էդ նեմեցներն ինչ ազգ են,— նորից հարցնում է ծերունին։

— Նեմեցնե՞րը,— մտածում է Մինասը,— լաւ միտս չէ. նրանք կամ ֆրանգ պէտք է լինեն կամ... ինչ որ է։ Լսեցէք. «Պետրօգրադ։ Ռուսները գրոհ տուին Եարօսլաւի վրա. թշնամու աջ թևը նահանջեց դէպի հարաւ-արևելք, ձախ թևը և կենտրոնը մնում են իրանց դիրքերում և թոյլ ընդ... դիմադրութիւն են ցոյց տալիս»...

— Իսկ Կարսի մասին բան չը կա՞յ,— ընդմիջում են մի քանի գիւղացի միասին, դրանց հետ և Տօլստօյի նման ծերունին.— Կարսի մասին կարդա...

— Դեռ չէ, էդտեղ էլ կը հասնենք,— ասում է Մինասը և թերթը նորից շուռ տալիս միւս երեսի վրա։— Տնաշէններ, գազէթ կարդալու ժամանակ էդքան չեն խօսի. ինչ որ կարդում եմ, լսեցէք, չէք հասկանում, կը բացատրեմ...

Գիւղացիները մեղաւորի պէս իրար են նայում, ասես կամենում են մեղքը միմեանց վրա ձգել և ոչինչ չեն խօսում։ Իսկ Մինասը թերթը շուռ տալով՝ նայում է վերևից ներքև և մէջտեղից կարդում.

— «Ֆրանսիական զօրաճակատում թշնամին ընդհարվեց ֆրանսիական կաւալերիայի հետ։ Կաւալերիան գրոհ տուեց և ստիպեց թշնամուն նահանջել։ Թշնամին անկարգ նահանջում է»։

— Էդ հէչ, Մինաս,— ասում են գիւղացիները,— դու Կարսի մասին կարդա, տեսնենք ինչ կայ։

— Ոնց թէ՝ հէչ,— ասում է Մինասը.— գազէթում ինչ որ գրում են, պէտք է կարդալ... Կարսի մասին էք ուզում, Կարսի մասին էլ կը կարդանք...

Գիւղացիները ուրախացած բացագան-

տանի և թէ Ֆրանսիայի համար, Նապոլէոնն առաջարկեց Ալէքսանդրին ընդարձակել Ռուսաստանի սահմանները Վիսլայի վրա մինչև բնական սահմանը, այսինքն մինչև գետաբերանը. բայց նա պրուսական շահերն աչքի առաջ ունենալով վճռանձնաբար հրաժարվեց դրանից։ Նա չը համաձայնեց Ռուսաստանին միացնել և սահմանամերձ Մեմելը, որ մեծ զարկ կը տար ռուսական առևտուրին Նեմանի վրայով։

Ռուսաստանի պաշտպանութիւնը Պրուսիային այն հետևանքն ունեցաւ, որ Նապոլէոնի դրդումով Թիւրքիան մեզ պատերազմ յայտարարեց, և այստեղ էլ չը նայելով որ մենք Մօտիկ Արևելքում ունէինք մեր պատմական դերը, Բերենշտէյնում 1807 թ. ապրիլի 26-ին կապված դաշնագրով Ալէքսանդր կայսրը Պրուսիայի առաջ խոստանում էր յարգել օսմանեան կայսրութեան ամբողջութիւնը։

Ռուս զինւորականութեան՝ Ֆրանսիայի մեծ զօրապետի դէմ տարած յաղթութեան վերջին եզրակացութեան ժամանակ, երբ Ալէքսանդրը դարձաւ Եւրոպայի բաղդը տնօրինողը, ոչ Ռուսաստանի և ոչ նրա ցեղակից սլաւօն ազգերի համար ոչ մի օգուտ չը քաղեց այդ դրութիւնից։ Մինչև իսկ ռուսական զտարիւն մայօրաններին նա թողեց Աւստրիայի տիրապետութեան տակ։ 1806 թւին ռուս նաւաստիները և չերնոգորցիները ծովակալ Սենեաւինի հրամանատարութեամբ գրաւեցին Բոկաւ Կոտորսկայան, Չերնոգորիայի ծովափին մի փառաւոր նաւահանգիստ։ Ռուս դիպլօմատները Վիէննայի վեհաժողովում թոյլ տուին, որ այդ նաւահանգիստը Չերնոգորիայից անցնի Աւստրիային։ Q.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴՈՒՔ ԵՒՍ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ԷՔ

Ներկայումս ֆրանսիական գործող բանակում կան մօտ 15,000 հոգևորականներ։ Վարդապետ, քահանայ, միաբան՝ մի կողմ են ձգել փարաջաները և գնացել պատերազմի դաշտը իրանց բարձր քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարելու՝ զէնքով հայրենիքի գոյութիւնը պաշտպանելու համար։

Ռուսական օրէնքով հոգևոր դասն ազատ է զինւորական ծառայութիւնից, բայց նոյն օրէնքը պարտաւորեցնում է հոգևորականներին պատերազմի ժամանակ գնալ կռւի դաշտը քրիստոնէական խաչը ձեռներին՝ մահամերձ վիրաւորներին հաղորդութիւն տալու, մեռելներին թաղելու, վիրաւոր-հիւանդներին խնամելու և առհասարակ կատարելու իրանց կոչման սովորական պարտականութիւնները։

Եւ այսօր, երբ Ռուսաստանը հայրենական ահեղ պատերազմի մէջ է, ուղղափառ հոգևորականութիւնը կատարում է այն, ինչ որ նրանից պահանջում են օրէնքն և իր կոչումը։ Ռուս քահանաները գնում են պատերազմող բանակը ահագին քանակութեամբ ու նրանց ներկայութիւնն այնտեղ մեծ ոգևորութիւն է ներշնչում հայրենիքի հաւատացեալ պաշտպաններին։ Այդ չէ միայն. ռուս բարձր հոգևորականութիւնը սինօդի նախաձեռնութեամբ իր ծախքերով բաց է անում հիւանդանոցներ, բուժարաններ և պատերազմի դաշտն է ուղարկում սանիտարական խմբեր, և այդ բանում նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն չեն խնայում լայնատարած Ռուսաստանի բոլոր հոգևորականները, սկսած ամենամեծից մինչև ամենափոքրը։

Արդ, ինձ համար, իբրև հայ լուսաւորչականի, խիստ հետաքրքրական է իմանալ, արդեօք ինչ է արել մինչև այսօր հայ հոգևորականութիւնը։ Աւելին չեմ սպասում, սոսկ այն շրջանակում, ուր ազատ էր և կարող էր գործել, պարզ քրիստոնէական բարեգործութեան սահմաններում։

Գուցէ ես սխալվում եմ, բայց մինչև այժմ դեռ ոչինչ չեմ տեսել ու լսել։ Չը կայ Ռուսաստանում և Կովկասում մի համայնք, մի դասակարգ, ինչ ազգութեան և ինչ դաւանանքի էլ պատկանէր նա, որ արձագանք տուած չը լինէր մարդկային ներկայ արհաւիրքին։

— Օգնեցէք վիրաւորեալներին, օգնեցէք նրանց ծխական ընտանիքներին,—լսում ենք ամեն օր և ամեն ժամ։

Լռել են հայ բազմաթիւ քահանաները, լռել են եպիսկոպոսներն ու վարդապետները։ Լուռ է նաև Էջմիածինը։ Այն ինչ օգնութեան առաջին օրինակը հայ ժողովրդին հէնց Էջմիածինը պիտի տար։

Եթէ մեր հոգևորականութիւնը կարծում է, թէ մաղթանքներ կատարելով և այս ու այնտեղ հեռագիրներ ուղարկելով արդէն կատարել վերջացրել է իր ամբողջ պարտականութիւնը, թոյլ եմ տալիս ինձ ասելու, որ նա ոչ միայն սխալվում է, այլ և մի որոշ մեղք է գործում իր բարձր կոչման դէմ։

Մենք խոնարհվում ենք նրա մաղթանքների և համակրական անխիթ ցոյցերի առջև, բայց աւելի կը խոնարհվէինք, եթէ նա ասպարէզ գար իր նիւթական աջակցութեամբ։ Արդարանալ նիւթականի պակասութեամբ հայ հոգևորականութիւնը չի կարող և չունի իրաւունք։ Որքան էլ նա չունևոր լինի, հասարակ արհեստաւոր և պարզ բանւոր դասակարգերից չքաւոր չէ։ Եթէ մի եպիսկոպոս վախճանվելով թողնում է աշխարհին մի բաւական խոշոր գումար, ինչպէս չը կարծել, որ միւս եպիսկոպոսներն էլ կարող են ունենալ, եթէ ոչ այդչափ, գոնէ մի որոշ գումար։ Եթէ նաւթային հանքերում դժոխային աշխատանքով կոպէկներ վաստակող բանւորները կարող են իրանց ամսականից մի որոշ տոկոս զոհել վիրաւորեալներին, ինչպէս նոյնը չեն կարող անել և մեր քահանաները։

Բայց հայ հոգևորականութիւնն այնքան սովորել է առնելը, որ տալը միանգամայն մոռացել է։ Նա կարծում է, որ ամեն ցաւ կարելի է աղօթքներով ու մաղթանքներով բուժել։

Ոչ, հոգևոր հայրեր, կան հանգամանքներ, երբ դուք ևս սոսկ քաղաքացիներ էք։ Ներկայ հանգամանքում դուք ևս ունէք քաղաքացիական պարտականութիւն, որ պարտաւոր էք կատարել։

Կատարեցէք ուրեմն։ Շիրվանզադէ

ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

Դժուարին ու արհաւրալի այս օրերում պայծառ պահենք մեր միտքը, և մեր հոգին թող չը մթագնեն տարօրէական չնչին ու փոքրիկ զգացումները։

Բարձրանանք սրտով, լայնախոհ լինենք այս դաժան պահին։

Ըմբռնենք, զգանք այսօրվայ ահաւոր ու արիւնոտ անցքերի ճակատագրական նշանակութիւնը։

Ահա մեր աչքի առջև հսկայ ժողովուրդները ֆիզիքական և բարոյական գերագոյն լարումով, բարձր ոգևորութեամբ միացնում են իրանց տարբեր խաւերը, տարբեր հոսանքները, որպէսզի փրկեն իրանց ապագան։

Եթէ հսկայ ժողովուրդներն են կարիք ու անհրաժեշտութիւն համարում միահամուռ ու միաձոյլ գործունէութիւնը, ապա որքան և որքան անհրաժեշտ ու անյետաձգելի պէտք է համարվի այդպիսի մի համերաշխ ոգևորութիւն մեր փոքրաթիւ, բայց անհամար թշնամիներով շրջապատված ազգի համար, մի ազգի համար, որի ջլատված, քայքայուն ույժերի ծայրայեղ լարումը միայն, բարոյական բարձր պարտագիտակցումը միայն, կարող է փրկել այս աղէտալի պահին։ Ընդունա՞կ է արդեօք մեր ժողովուրդը նիւթական և բարոյական ույժերի մի այդպիսի գերագոյն լարումի, միահամուռ ներշնչուն գործունէութեան։ Արդեօք կենդանի է դեռ հայ ժողովրդի հաւատը, որը դարաւոր փորձութեան է ենթակայ եղել, որը արիւնաքամ է արել մեր ժողովրդին, խլել է նրանից այնքան նիւթական ու բարոյական զոհեր։

Այո, այդ հաւատը դեռ կենդանի է, այդ հերոսական ոգևորութեան ընդունակ է մեր ժողովուրդը։

Դառնանք մտքով դէպի մօտիկ անցեալը, յիշենք այն հերոսական ճիգերը, որ գործում էին մեր հասարակ ժողովրդի լաւագոյն զաւակները, յիշենք այն բարձր րոպէները, երբ ժողովուրդը անձնուէր սիրով պատրաստ էր ամեն ինչ զոհաբերելու իր եղբայրների և իր ազատութեան համար, և կը տեսնենք, որ հայ ժողովրդի հաւատը կենդանի է, որ հայ ժողովրդի հոգին չեն սպանել ոչ ահեղ արհաւիրքները, ոչ դարաւոր ստրկութեան լուծը։

Ժողովուրդը անվերջ տառապանքի մէջ կենդանի է պահել իր մաքուր հաւատը դէպի ազգի ապագան, դէպի լաւագոյն գալիքը։ Որպէս մի վսեմ ցնորք, որպէս դիւթիչ մի երազանք նա փայփայել է ազատութեան և վերածնութեան բարձր բաղձանքը։

Եւ որքան ու որքան ազնիւ սրտերի արիւնով վկայել է ժողովուրդը իր այդ պայծառ հաւատը։

Չէ որ այդ սրբազան արիւնով ոռոգված են մեր հայրենիքի բոլոր դաշտերը. միթէ հարկաւոր է աւելի ակներև, աւելի անհերքելի ապացոյց մեր ժողովրդի բարձր գիտակցութեան և անձնուէր ոգևորութեան։ Եւ այսօր, այս արիւնալից օրերին հայ ժողովրդի դարաւոր այդ հաւատը մի անգամ էլ փորձութեան է ենթարկվելու։ Ես չեմ տարակուսում և ոչ մի վայրկեան, որ փորձութեան, գուցէ բոլոր մինչև այժմ եղածներից ամենից ահաւոր, գուցէ ճակատագրական փորձութեան այս բովից պատւով պիտի դուրս գայ հայ ժողովուրդը։

Սակայն հարկաւոր է, որ մեր ժողովուրդը իր պատիւը պահպանելով հանդերձ պահպանէ և իր գոյութիւնը։ Այսօրվայ ահաւոր կռւի սկզբից իսկ մեզ բոլորիս համար պարզ է այն, գուցէ և դառն, սակայն ակներև հանգամանքը, որ մեր առջև դրված է ոչ միայն մեր ազգային-կուլտուրական ապագայի հարցը, այլ հայ ժողովրդի սոսկ ֆիզիքական գոյութեան խնդիրը։

Ահա թէ ինչու առաւել ևս անյետաձգելի, առաւել ևս սրբազան պիտի համարենք մենք մեր ժողովրդի կազմակերպութեան հարցը։

Ո՞վ պիտի կազմակերպէ մեր ժողովուրդը, ո՞վ պիտի տանի նրան այն ճանապարհով, որ զոհաբերութիւնն ու արիւնը ազատութիւն են բերում։ Այսօր հայ մտաւորականութեանն է վիճակվում այդ բարձր, սակայն և ծանր պարտականութիւնը։ Արդեօք արժանի կը լինի հայ մտաւորականութիւնն իր այդ դժուարին, բայց վեհ կոչման։

Ահա մի հարց, որին մենք պարտաւոր ենք դրական պատասխան տալու, մենք իրաւունք չունենք թերահաւատ լինելու, իրաւունք չունենք երկմտելու։

«Մշակը» կոչ է կարդում հայ մտաւորականներին միանալու, համերաշխ գործելու, մոռանալու կուսակցական և անձնական նըկատումները ընդհանուր համաժողովրդական շահերի ու նկատումների հանդէպ։

Միթէ այսպիսի ժամանակ մեր մտաւորականութիւնը ընդունակ չը պիտի լինի մոռանալու չնչին առօրէական իր կռիւներն ու շահերը։

Միթէ այս ճակատագրական րոպէին մենք չը պիտի մոռանանք մեզ բաժանող ու ջլատող զգացումները, չը պիտի միանանք բարձր ոգևորութեամբ մեր սրբազան պարտականութեան հանդէպ։

Որքան և տարբեր լինեն մեր մտածողութեան եղանակները, որքան և տարբեր լինեն մեր մասնաւոր ցանկութիւնները, միթէ մեզ բոլորիս ոգևորողը մեր ժողովրդի բարօրութիւնն ու երջանկութիւնը չէ։

Եւ միթէ կայ մեր ժողովրդից աւելի դժբաղդ, աւելի բազմատանջ մի ժողովուրդ։

Եւ միթէ կայ աւելի բարձր և վսեմ մի գործ, քան խաչակիր այդ ժողովրդին ծառայելը, նրա կեանքը, նրա պատիւը, նրա պայծառ հաւատն ու յոյսը փրկելը։

Ես չեմ ուզում վերագնահատել հայ մտաւորականութեան կարողութիւնն ու բարոյական թափը, բայց չէ որ լինում են րոպէներ, երբ սովորական մարդիկ հերոս են դառնում։

Յիշեցէք ջրասոյզ «Տիտանիկի» դէպքը։

Մտաբերեցէք սովորական մարդկանց այն հերոսական ու անձնուէր ճիգերը, որով նըրանք ուզում էին փրկել իրանց մերձաւորներին։

Միթէ մենք իրաւունք չունենք այդ բարոյական հզօր թափի սաւերը գէթ որոնելու մեր մտաւորականութեան մէջ։

Չէ որ մենք ես ահեղ փոթորկի առջև ենք կանգնած, չէ որ մեր ամբողջ ժողովրդին անդառնալի, անփոխելի աղէտի վտանգ է սպառնում։

Անհնար է, այո, միամտութիւն կը լինի կարծել, որ հնարաւոր է ընդ միշտ վերացնել մի հասարակութեան միջից տարբեր հոսանքների ընդհարումը։

Հակամարտ ույժերի բաղխումով է առաջ ընթանում կեանքը։

Սակայն կան րոպէներ, երբ չար ույժի հանդէպ միանում են այդ հակամարտ ույժերը—ինչպէս ընդհանուր թշնամու առաջ ընտանիքի զաւակները, ինչպէս ահեղ նաւաբեկութեան ժամին բոլոր մարդիկ—վերահաս վտանգի առաջն առնելու։

Այդտեղ, այդպիսի ժամին մարդիկ մոռանում են իրանց իրարից բաժանող բոլոր խտրութիւնները, փշրվում են բոլոր պատնէշները. միանում են իշխան ու բանւոր, կին և մարդ։ Կանցնի արհաւիրքը, և նրանք նորից կանջատվեն, կը կռուեն։ Սակայն արհաւիրքի ժամին յանցանք է և մահացու մեղք ջլատել ույժերը անջատական զգացումներով, ու գործողութիւններով։

Այսօր մենք պիտի մտածենք ոչ թէ մեզ անջատող, մեզ իրարից տարբերող ու բաժանող փաստերի մասին, այլ միայն միացնող, ձուլող, գումարող, որովհետև միայն այդ միացումով և համերաշխ գործակցութեամբ պիտի կարող լինենք պահպանել մեր ժողովուրդը, ապահովել մեր ամբողջ ապագան։

Գոնէ այս ճակատագրական րոպէին ըմբռնենք, հաւատանք միմեանց փոխադարձաբար և զօրանանք այդ լիասիրտ հաւատով այս դժուարին օրերում։

Չը մոռանանք, որ ամենաչնչին սխալը այսպիսի մի ժամանակ կարող է անդարձ կորստեան դուռն բանալ մեր առջև, կարող է անթիւ դժբաղդութիւնների աղբիւր հանդիսանալ։ Միթէ այսպիսի մի ժամանակ չը պիտի կարողանանք մենք համբերատար լինել դէպի մեր իդէական հակառակորդները, չը պիտի կարողանանք հեռու վանել մեզանից ինքնահաւան և ինքնավստահ մտածողութիւնը, չը պիտի քննադատող լինենք մեր մտքերի և միայն մեզ ճշմարտութեան առաքեալ ու աղբիւր պիտի համարենք։

Արդէն առաջադրված է մամուլում համերաշխ գործունէութեան, ազգային կազմակերպութեան կարևոր խնդիրը։

Հարկաւոր է, այո, ազգովին ասպարէզ գալ, հարկաւոր է ստեղծել մի հեղինակաւոր մարմին, որպէսզի մեր ժողովրդի ճակատագիրը յանձնված չը լինի պատահական ույժերի ղեկավարութեան։

Հարկաւոր է բոլոր տարբեր ուղղութիւնների ներկայացուցիչներին տեղ տալ այդ մարմնում, որպէսզի նա կարողանայ միացնել իր շուրջը բոլորին, որպէսզի հայ ժողովրդի կոչը լինի նա, հայ ժողովրդի մտքի, զգացմունքների և խղճի արտայայտիչը լինի։

Անդառնալի են այսպիսի մոմենտները, և դարերն են միայն ծնում իրերի այսպիսի դասաւորութիւն։

Այսօրվայ ամեն մի գործող պիտի ներշնչված լինի այն խոր և ծանր գիտակցութեամբ, որ նա կանգնած է գալիք օրերի ահեղ դատաստանի առաջ, որ այսօրվայ ամենափոքր սխալը կարող է կորստաբեր լինել մեր ժողովրդի ամբողջ ապագայի համար։

Պարզ պէտք է լինի մեզ ամենքիս համար, որ այսօր մեր կեանքի և մահու խնդիրն է դրված հրապարակի վրա։

Վաղը կարող է մեր երկրում էլ հնչել պատերազմի փողը. անթիւ զոհերի առջև, անսրբակայելի աղէտների հանդէպ պիտի կանգնենք մենք. և միթէ հայ մտաւորականութիւնը չը պիտի գտնի իր մէջ բաւականաչափ վեհանձնութիւն, որպէսզի միահամուռ ու համերաշխ գործունէութեամբ աշխատի մեր դժբաղդ ժողովրդի փրկութեան համար։ Ես այցելեցի այստեղ հիւանդանոցներում պատերազմից վերադարձած վիրաւոր հայ զինւորներին։

Նրանց մէջ երկմտութիւն ու կասկած չը կայ։ Այդ հեռաւոր հայ գիւղերից ու քաղաքներից եկած հասարակ հայ մարդիկ շատ պարզ ու խոր գիտակցում են իրանց վսեմ պարտականութիւնը։

Բաւական է տեսնել նրանց, որպէսզի հաւատաս, որ մեր ժողովուրդը անպատիւ չի դուրս գայ այս արիւնոտ արհաւիրքների միջից։

Բաւական է տեսնել այդ պարզ մարդկանց լուրջ ու խոհուն դէմքերը, մի քիչ խօսել նրանց հետ՝ խորապէս զգալու և հաւատալու համար, որ կենդանի է մեր ժողովրդի հոգին և պայծառ է նրա հաւատը։

Եւ միթէ մենք հայ մտաւորականներս անարժան կերպով մեր անձնական ու կուսակցական հաշիւների համար պիտի զոհաբերենք մեր ժողովրդի պատիւը, կեանքը, ամբողջ ապագան։

Անթիւ են հայ մտաւորականութեան մեղքերը հայ ժողովրդի առջև, անհամար են նրա սխալները, սակայն չը մոռանանք, որ այսօրվայ սխալը անուղղելի կը լինի, այսօրվայ մեղքը՝ մահացու։

Եւ այդ գիտակցելով եկենք այս պատմական րոպէին, կազմակերպված ույժերով կանգնենք որպէս մի մարդ, մի կամք, մի հոգի։

Չը մոռանանք, որ ճակատագրական է րոպէն, որ մեր գործը սուրբ է։

Մոսկուա Վահան Տէրեան

Մ. ԼԵՐՄՈՆՏՕՎ

(1814—1914 թ.)

Այսօր, հոկտեմբերի 2-ին, լրանում է 100 տարի այն օրից (2 հոկտ. 1814 թ.), երբ ծնվեց ռուսաց նշանաւոր բանաստեղծներից մէկը՝ Միխայիլ Իւրիևիչ Լերմոնտովը։

Անշուշտ, եթէ մեր հայրենիքի գլխին ծանրացած չը լինէր ներկայ սոսկալի պատերազմի աղէտը, Ռուսաստանը մեծ հանդէսով և շուքով կը կատարէր իր սիրելի բանաստեղծի ծննդեան 100-ամեակը։

Պէտք է իմանալ, որ «Դէմօնի» հանճարեղ հեղինակը՝ զինւորական էր և մեծացել էր զինւորական շրջանի մէջ, սրա բոլոր յատկութիւններով և նախապաշարմունքներով։ Նա նոյնպէս մասնակցել է պատերազմների, կռւել է իբրև իր պարտքն անթերի կատարող օֆիցեր՝ Կովկասի լեռնականների նըւաճման գործում և իր բանաստեղծական երկերի գնահատութիւնը, քննադատութիւնը առաջին անգամ լսել է իր ընկեր զինւորականներից։ Ռուսաստանին հանճարեղ բանաստեղծ տուողն եղել է զինւորական, ազնուական շրջանը, և, անշուշտ, այդ հանգամանքին ենք պարտական, որ Լերմոնտովը, ընկնելով Կովկաս, տուեց մեզ կովկասեան բնութեան հոյակապ և վեհ պատկերները։

Հարիւր տարի է անցել Լերմոնտովի ծննդեան օրից և 73 տարի է անցել նրա մահվան օրից (նա սպանվեց մենամարտի մէջ, Պեատիգորսկում, 15 յուլիսի 1841 թ.), և սակայն նա դեռ մնում է, շնորհիւ իր անզուգական տաղանդի, ամենամեծ բանաստեղծներից մինը՝ յուզող և փոթորկող մարդկային միտքը։

Նրա կեանքի թելը կտրվեց ծաղիկ՝ 27 տարեկան հասակում, երբ նրա բանաստեղծական զարգացումը դեռ իր գագաթնակէտին չէր հասել։ Ով գիտէ ի՛նչ նոր հանճարեղ արտադրութիւններ կը տար նա մարդկութեան, եթէ նրա կեանքը երկարած լինէր մի քանի տարի ևս, բայց և այն, ինչ նա տուել է մեզ, արժանի է հիացման և սքանչացման։

Շատ ճիշդ է նկատել Լերմոնտովի քննադատներից մինը՝ Սկաբիչևսկին, թէ «Լերմոնտովը ներկայանում է մեզ մի ինչ-որ անակնկալ մէթէօր, որ յանկարծակի երևաց երկնակամարի վրա իբրև պայծառ աստղ, յայտնի չէ որտեղից ծագած, և աներևութացաւ անհետ»։

Այո, բայց մի պայծառ աստղ, որ անզուգական է և բնաւ չի կրկնվի այլևս ռուսական երկնակամարի վրա. Լերմոնտովը ինչպէս չունէր նախորդ, չունեցաւ և հետևորդ։

Վեհ և խրոխտ «Դէմօնը» ինչպէս նրա խռովեալ և յուզեալ մտքի պատկերն է, մի պատկեր, որ գոյութիւն կունենայ, որքան գոյութիւն ունենայ մարդկային յուզվող և ալեկոծող միտքը։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Վեհ. Հայրապետի անուանակոչութիւնը

Վաղարշապատ, 28 սեպտեմբերի

Ուրբաթ, ամսիս 26-ին, Վեհ. Կաթողիկոսի անուն նախատօնակի առիթով միաբանութեան և տեղական քահանաների ուղեկցութեամբ եկեղեցական մեծ թափօրով եկեղեցի իջաւ Վեհ. Հայրապետը։ Շաբաթ օրը անուն առիթով պատարագ եղաւ. պատարագիչն էր Մատթէոս եպ.։ Պատարագից յետոյ հայրապետական մաղթանք կատարվեց և յետոյ միաբանութիւնը և քահանայական դասը համբուրելով Վեհի աջը շնորհաւորեցին տօնը և գլուխ ունենալով Վեհին՝ դուրս եկան եկեղեցուց, շրջապատեցին Գէորգ Դ. կաթողիկոսի գերեզմանը ու հոգեհանգիստ կատարեցին նրա շիրիմի վրայ։

Ապա միաբանութիւնը եկաւ ճեմարանի հիւսիսային կողմը, որտեղ կախված էին Գէորգ Դ.-ի, Գէորգ Ե.-ի, Խրիմեանի և ս. Սահակի ու Մեսրոպի մեծադիր նկարները, որոնք առնված էին ծաղիկներից և թարմ ստուերից հիւսված շղթաների մէջ։ Այդտեղ դրված էր բանախօսների համար պատրաստված ամբիոնը և Վեհի գահը, որոնք նոյնպէս ծաղկեփունջերի մէջ էր առնված, և հասարակութեան համար պատրաստված աթոռներն ու նստարանները։ Այդտեղ խռնված ահագին երկսեռ բազմութիւնը սպասում էր հանդէսի բացմանը։

Երբ միաբանութիւնը եկաւ և իւրաքանչիւրը բռնեց իր տեղը, Այվազեան արքեպիսկոպոսի «Հայր Մերով» և երգեցիկ խմբերի «Ով սուրբ Գէորգ» շարականով սկսվեց ճեմարանի 40-ամեայ տարեդարձը։ Ապա ճեմարանի նոր տեսուչ Ս. Մալխասեանցը ամբիոն բարձրանալով տուեց ճեմարանի 1913/4 ուսումն. տարվայ տեղեկագիրը։ Ապա խօսեց ճեմարանի ուսանող Ռշտունին, որի էական կէտն էր ճեմարանը հայագիտական բարձր դպրոց դարձնել։ Յետոյ խօսեց ուսուցիչ Ս. Տէր-Յակոբեան հայոց

չում են.

— Հա, հա, կռւի մասին կարդա..

— Մինաս,—ասում է վերստին պառաւը,—բա Ներսէսի մասին չես կարդում։

Մինասը չի լսում պառաւի խօսքերը. Նա ուշադրութեամբ որոնում է պատերազմի լուրերը։ Եւ երկար որոնելուց յետոյ վերջապէս կարդում է.

— «Իտալական ժողովուրդը յուզված է։ Իտալիան Աւստրիայից պահանջեց Տրիէստն ու Տրիէնտը, հակառակ դէպքում զէնքի է դիմելու»։

— Ինչ է ասում,—հարցնում է դարբին Թորոսը,—լաւ չեմ հասկանում։

Մինասն ակնոցի վերևից խէթ-խէթ նայում է նրան և խնդրում։

— Էստեղ ի՛նչ կայ չը հասկանալու որ,—ասում է նա,—պարզ հայերէն գրած է. ասում է՝ Իտալիան Աւստրիայից պահանջել է...,—նայում է լրագրին,—Տրիէստն ու Տրիէնտը... Հիմի հասկացա՞ր։

— Չէ,—գլուխը շարժում է դարբինը։—Դրուստն ասած՝ խելքս չի կտրում, թէ էդ ինչ է պահանջում։

— Հա, դրուստ, ինչ է պահանջում,—ասում են մի քանի գիւղացի միասին։

Մինասը նորից նայում է լրագրին։

— Տրիէստն ու Տրիէնտը,—պատասխանում է նա։

— Իսկ ինչ բաներ են դրանք,—հարցնում է դարբինը նորից։

— Պա՜հ, քո տունը չը քանդվի,—զարմացած ասում է Մինասը,—դու բոլորովին սարի անասուն ես եղել, խելքի բան չես հասկանում... Էստեղ պարզ ասում է, թէ Իտալիան Աւստրիայից պահանջում է էս ու էն. ասում է, թէ էդ բաները չը տաս, սուրը վեր կառնեմ ու ամենքիդ սրի բերանը կը քաշեմ։

— Պա՜հ,—բացագանչում է անտառապահը։

— Հայփ,—ասում է Մինասը,—հանաք բան գիտէք։ Նրան Իտալիա կասեն։ Շատ զօրեղ տէրութիւն է... Երկու տարի առաջ Թիւրքերի մէջքը կոտրեց...

— Էդ լա՛ւ, Մինաս,—ասում է դարբինը և նորից յամառութեամբ երկնում իր հարցը,—ամօթ չը լինի ասելը, ես էլի չը հասկացայ, թէ էդ ինչ բաներ են, որ պահանջում է էդ... ծնց է...

— Իտալիան,—վրա են գցում այս ու այն կողմից։

— Հա, Իտալիան,—կրկնում է դարբինը։

Մինասը մի քանի վայրկեան, ակնոցի վերևից, անթարթ նայում է դարբնի չենչոտ դէմքին և բացագանչում զարմացած.

— Վա՜հ, քու տունը չը քանդվի. էդքան էլ անհասկացող մարդ կը լինի, որ դու ես։ Էս ահագին խալխը, (ցոյց է տալիս իր ունկնդիրներին) հասկանում է, դու չես հասկանում... Քեզ պարզ բացատրում եմ, որ Իտալիան Աւստրիայից պահանջում է,—նայում է լրագրին,—Տրիէստն ու Տրիէնտը, ասում է՝ եթէ չը տաք, բոլորիդ սրի բերանը կը քաշեմ, ձեր հէրը կանիծեմ... Էլ ինչ կայ էստեղ չը հասկանալու...

— Դրուստն ասած,—ասում է դարբինը,—չեմ հասկանում, մեղքս ինչ թաքցնեմ։

Մինասը ակնոցի վերևից անթարթ հայեացքով նորից նայում է նրան և գլուխը շարժելով զարմանում դարբնի այդքան տգիտութեան վրա։

— Լաւ, լաւ,—ասում է Տօլստոյի դէմքով ծերունին,—կարդա տեսնենք էլ ինչ կայ։

— Ներսէսի մասին բան չը կարդացիր Մինաս,—ասում է պառաւը վիզը ծռելով։

Եւ լրագրի ընթերցումը շարունակվում է նորից։

Նոյնը կրկնվում է և յաջորդ օրերը։

Ստ. Զօրեան

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

[illegible]

Օլէգ Կոնստանտինովիչի յիշատակին: Հոգե-հանգստին ներկայ էին Մեծ Իշխան Մի-խայիլ Ալեքսանդրովիչ, փոխարքան, կոմ-սուհին, փոխարքայի զինուորական և քաղա-քացիական մասի օգնականները, Մեսրոպ եպիսկոպոս և բազմաթիւ պաշտօնական ան-ձինք:

◆ Ի թիւս այն պատգամաւորների, ո-րոնք սեպտեմբերի 29-ին ներկայացել էին փոխարքայի պալատում Նորին Կայսերական Մեծութիւն Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալեք-սանդրովիչին՝ ողջունելու Նորին Կայսերա-կան Բարձրութեան գալուստը Կովկաս, գտնվում էին նաև պատգամաւորներ Ս. Ս. Ցարուքինեան, Ա. Ի. Խատիսեան, Խ. Տ. Աֆրիկեան և Ս. Ս. Կիւլպէնկեան:

◆ Ժողովրդական դպրոցների վերատես-չի առաջարկութեամբ այսօր, հոկտեմբերի 2-ին, քաղաքի հաշւով պահվող բոլոր դըպ-րոցներում հոգեհանգիստ է կատարվելու Մ. Իւ. Լերմոնտովի յիշատակին, նրա ծննդեան 100-ամեակի առիթով: Իսկ մօտակայ օրե-րում աշակերտներին դպրոցներում ծանօ-թացնելու են բանաստեղծի անձնաւորու-թեան և ստեղծագործութեան հետ:

◆ Նորին Մեծութիւն Թագուհի-Կայս-րուհու տեղական պահեստը Ալ. Ամիրաղեանից ստացել է 200 ռ., իշխաններ Մ. Ի. և Ն. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկներից՝ 300 ռ., ռուսական հայրենասէրների ընկ. 24 ռ., Մելեան և Թայիրեան նաւթարդիւնաբերա-կան և առևտրական ընկ. 600 ռ., ընդամենը 1124 ռ.: Իսկ մինչև այժմ պահեստը ստա-ցել է 36,471 ռ. 52 կ.:

◆ Պատրաստված է արդէն վաճառակա-նութեան հաշւով կազմվող հիւանդանոցի բոլոր սպիտակեղէնը: Հիւանդանոցը կահա-ւորվելու է հոկտեմբերի 4-ին, բացի բժշկա-կան մասից:

◆ Ներսիսեան դպրոցի մանկավարժական դասը որոշել է իր ստացած ռոճիկից $1^{0}/_{0}$ յատկացնել պատերազմից վնասվածներին օգնելու գործին:

◆ Մէշչանների ընկերութեան մէջ որոշ-վել է ընկ. բոլոր եկամուտներից $10^{0}/_{0}$ յատ-կացնել վիրաւորների և պահեստների ըն-տանիքների օգտին:

◆ Նըր. Զուբալովների հաւատարմատա-րը յայտնել է քաղաքագլխին, որ Լ. Կ. Զու-բալով համաձայն է, որ Անդրէևսկայա և Մուշտայիդսկայա փողոցների անկիւնում ե-ղած քաղաքային հողամասը տրվի հայ-կա-թոլիկ հոգևոր վարչութեանը՝ աղօթատուն շինելու համար: Այդ հողամասը Զուբալովներն են նուիրել քաղաքին, դրա համար էլ նրանց կամքն է հարցվել նուիրելու նկատմամբ: Լ. Կ. Զուբալով իր հերթին տալիս է իր

թանը, որ գտնվում է Վելիկօկնեժեսկայա փողոցի վրա, ժողովրդական տանը ընդար-ձակելու համար:

◆ Անդրկովկասի զեմստվային գումար-ներից 600 ռուբլի է տրված Կովկ. մե-ղուաբուծական ընկ. 1915—1917 թ. թ. ե-ռամեակի համար, որպեսզի նա ընդարձակի իր գործունէութեան ասպարէզը:

◆ Հոկտեմբերի 5-ին նշանակված է ժո-ղովրդական համալսարանների ընկ. անդամ-ների ընդհանուր ժողովը:

◆ Երէկվայ տաքի պատճառով [illegible]

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Բագւում Հայոց Կուլտուրական Միու-թեան սեկցիան կազմել է դերասանական մի խումբ, որի կազմի մէջ մտնում են հետե-ւեալ դերասան-դերասանուհիները. տ. տ. Աղամեան, Արուս-Ոսկանեան, Արաքս, Դու-բեան-Արմէնեան, Սաֆրազեան, պ. պ. Ար-մէնեան, Մ. Թաշճեան, Զարիֆեան, Լաքա, Ղազարեան, Սահակեան, Փափազեան: Խմբի ռէպերտուարը [illegible] «Նոր Հռոմ», «Հին Աստուածներ» Լ. Շանթի, «Զար ոգին», «Նամուս» Շիրվանզադէի, «Քաջի մայրը», «Փրկանք» Կամսարա-կանի, «Կարմիր մեխակ» Կարէն Միքայէ-լեանի, «Հէքիաթ» Միք. Մանուէլեանի, [illegible] Ալ. Ցարուքեանի, [illegible] Դ. Դեմիրճեանի և «Սև թագուհի» Ա. Ահարո-նեանի. Թարգմանական «Արծուիկ» Ռոս-տանի, «Սառանի աշակերտը» Բեռնարդ Շոուի, «Կովկասի նուաճումը» Իւժինի (Սումբաթովի), «Դոն-Ժուան» Մոլիէրի, «Մովի կինը» Իբսէնի, «Փաքրի չամբին» Կ. Համսունի և այլն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Պետական վերահսկիչ Խարիտոնովի նախաձեռնութեամբ գործող [illegible] վճռել է անցկացնել շաքարից վերցվող տուրքը պուդին 25 կոպէկով և նաւթի պուդին 30 կոպէկով:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԽՄԲԱՆՈՒ-ԹԻՒՆԻՑ

◆ «Սախալխո-Փուրցելի» հաղորդում է հետևեալը. [illegible]

◆ Վրաց կուլտուրական հաստատութիւն-ները, ընկերութիւնները, միութիւնները և մասնաւոր անձինք սկսել են նուէրաբերու-թիւններ անել այրված Թամարոնի վերաշի-նութեան համար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիս, 27 սեպտեմբերի

Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը պ. Վահագն Վարդանեանին, որը, ի յիշա-տակ հանգուցեալ պարոն Գրիգորի (Տէր-Ցարութիւնեան), նուիրել է դպրոցի չքա-ւոր աշակերտների օգտին 25 ռ.:

Ի տ. պաշտ. վերատեսչի՝
Ա. Աբեղեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Մօլդավայի և Վալախայի իշխանութիւն-ները միացնելուց և այնուհետև իշխան Ա-լէքսանդր Կուզի գահընկէցութիւնից յետոյ, ռումինական ժողովրդական ներկայացուց-չութիւնը իրան իշխան ընտրեց հօհէնցօլ-լերնեան պրինց Կարլին: Այդ 1866 թւին էր:

Գահ նստելով պրինց Կարլը երդվեց նոր հրատարակված սահմանադրութեանը հաւա-տարիմ մնալու: Առաջին կաբինետը կազմ-վեց Լասկար Կատարջիի ձեռքով, որը պահ-պանողական կուսակցութեան պարագլուխ էր: Մի տարուց յետոյ նրան փոխարինեց լիբերալ կուսակցութեան պարագլուխ Իօհան Բրատիանի, որը ֆինանսական մի շարք ռեֆորմներ ստեղծեց: Վրա հասնող խառ-նակութիւններն ու խռովութիւնները (բուլ-գարական աւազակախմբերի արշաւանքը և հրէաների ջարդը Մօլդավայում) ստիպեցին Բրատիանիին թողնել իշխանութիւնը: Երեք պահպանողական կաբինետներն արագ փո-խարինեցին միմեանց, չը կարողանալով կարգ մտցնել երկրում, [illegible] 1870 թ. [illegible] 1871 թ. մարտի 23-ին ժողովրդական [illegible] 1875 [illegible] 1876 թ. [illegible] մինչև 1888 թւին կաբի-նէտի գլուխ էր կանգնած. 1877—1878 թ.թ. ռուս-թիւրքական պատերազմի ժամանակ Ռումինիան Ռուսաստանի հետ մի պայմա-նագիր կնքեց, որով ռուսական զօրքերին [illegible] Ռուսաստանը պատերազմ յայտարարեց ու [illegible] Դունայի [illegible]

տեանին Ռումինիան յայտարարեց անկախ և դադարեցրեց Թիւրքական հարկերի վճա-րումը: Իշխան Կարլը, գլուխ անցնելով ռու-մինական և ռուսական միացեալ զօրքին, մասնակցեց Պլեւնայի պաշարմանը և գրաւեց Րախովօ և Վիդդին բերդերը: Բեռլինի դաշ-նագրի համաձայն Ռումինիան պէտք է Ռու-սաստանին վիջէր Բեսսարաբիայի այն մա-սը, որ Ղրիմի պատերազմից յետոյ միացել էր Ռումինիային, որի փոխարէն Ռումի-նիան ձեռք էր բերել Դօբրուջը և մի քանի կղզիներ Դունայի ճիւղաւորման տեղերում: Ռումինիայի անկախութիւնը Բեռլինի կոնգ-րէսում ճանաչվեց այն որոշումով, որ երկ-րի ազգութիւնները և կրօնները լինեն ան-կախ: Այդ մտքով կազմված սահմանադրու-թեան համաձայն ազգային և կրօնական տարբերութիւնները չէին կարող քաղաքա-ցիական իրաւունքների որևէ սահմանափակ-ման պատճառ դառնալ: Այդ հիմնական օ-րէնքը մինչև այժմ մնաց որպէս մեռած տառ տեղական հրէաների վերաբերմամբ, որոնք դիտվում են որպէս օտարերկրացի-ներ: 1881 թ. պարլամենտը Ռումինիան թա-գաւորութիւն յայտարարեց: Նոյն թւի մա-յիսի 22-ին կատարվեց թագաւորի հանդի-սաւոր թագադրութիւնը: Կատարվեցին մի շարք բարենորոգումներ կառավարութեան, դատարանի և ֆինանսների մէջ: Ընտրողա-կան իրաւունքը ընդարձակվեց: Ծխախոտի մենավաճառութիւնը կառավարութիւնը վեր-ցրեց իր ձեռքը, յարքունիս գնվեցին եր-կաթուղիները: Արտաքին քաղաքականու-թեան մէջ Բրատիանին յենվում էր եռ-յակ դաշնակցութեան վրա, անվստա-հութեամբ վերաբերվելով Ռուսաստանին: 1888 թ. բռնկվեց գիւղացիական ապըս-տամբութիւն, որը Բրատիանիին ստիպեց հրաժարական տալ: Իշխանութիւնը անցաւ պահպանողականների ձեռքը, որը իր ծրա-գրի մէջ մտցրեց բարձրացնել գիւղացիու-թիւնը, բարելաւել հոգևորականութեան դրութիւնը, տարածել կրօնական կրթու-թիւն, կառավարութեան ապակենտրոնացում, դատաւորների անփոփոխելիութիւն: Կու-սակցութիւնների 3 տարվայ կատաղի կռիւ-ները փոխեցին պահպանողական կաբինէտ-ները: 1891 թւին պալատները արձակվեցին: Կատարջին, հրաժարվելով հին-պահպանո-ղական ծրագրից, համաձայնութեան մտաւ լիբերալների հետ և ընդունեց նրանց հո-գային-քաղաքական և վարչական բարենո-րոգումների ծրագիրը: Կատարջիի կաբինէ-տը մնաց մինչև 1895 թիւը: Այդ թւի դեկտ. նոր ընտրութիւններով պալատներում ու-ժեղացաւ լիբերալ կուսակցութիւնը: 1896 թ. Ստուրձան՝ սինոդի և ռումինական միտրո-պոլիտի միջև եղած միջադէպի հետևանքով՝ ստիպված եղաւ հրաժարական տալ: Կաբի-նէտի գլուխ կանգնեց պատգամաւորների պալատի նախկին նախագահ Վալերիան (լի-բերալ), բայց միայն երեք ամիս իշխեց նա և 1897 թ. ապրիլին Ստուրձան նորից գրա-ւեց նախկին տեղը: Վերջին տասնամեակի տնտեսական կեանքն աչքի է ընկնում մի շարք նշանակալի աշխատանքներով և հա-ղորդակցութեան ճանապարհների ընդար-ձակումով:

Բալկանեան պետութիւնների Թիւրքիայի հետ ունեցած վերջին պատերազմի ժամա-նակ, Ռումինիան չէզոքութիւն պահպանեց: Եւ յետոյ Սերբիայի և Բուլգարիայի միջև տեղի ունեցած եղբայրասպան պատերազմի միջոցին, առանց մի հրացան արձակելու, գրաւեց Բուլգարիայի հողի մի մասը:

Ներկայ եւրոպական պատերազմում, շնոր-հիւ հանգուցեալ Թագաւորի դէպի Աւստրիան և Գերմանիան ունեցած համակրութեան, Ռումինիան չը վճռեց բաց կերպով երբեք համաձայնութեան կողմը անցնել և գրաւել Տրանսիլվանիան, ինչպէս այդ պահանջում էր երկրի հասարակական կարծիքը:

Թագաւորի և ժողովրդի միջև տեղի ունե-ցաւ միջադէպ: Թագաւորի մահը ինչպէս կը վճռի այդ միջադէպը, ցոյց կը տայ մօ-տիկ ապագան:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Պուշկին, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկա-կան խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—$9^{1}/_{2}$—2 ժ. Ներքին, ջղային և երե-խայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.:
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի հիւանդութ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հինգշ. և շա-բաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբար-ձութիւն և կանանց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօն-սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—86

Ատամնաբուժարան
հիմնված ատամնաբոյժ
Բ. ՀԱՅԿԻՆԱՅԻ
նախաձեռնութեամբ: Թիֆլիս, Միխայլօվսկի պր. № 76
Բուժարանը բաց է հիւանդների համար օրվայ ու գիշերվայ ամեն ժամին: Ատամները բուժելու և պլոմբելու համար վճարը ստացվում է ըստ հաստատ-ված սակագնի:
Բուժարանում գործում են 5 բժիշկ-մասնագէտ-ներ, բժ. վիրաբոյժ Բ. Բ. Պիրաղովը (որ ժամանակա-ւորապէս բացակայ է):
Բուժարանն ունի կատարելագործված լաբօրատօրիա արհեստական ատամներ պատրաստելու համար: Կա-տարվում են ամեն տեսակ տեամ ճա-տեխն; կա-կան աշխատանքներ և շատ վիրահատութիւններ 3 ժամվայ ընթացքում:
(օ. մ.) 755. 100—25

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՈՎՀ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆԻ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ
Առաջին տարի 25 կ. ● Երրորդ տարի 40 կ.
Երկրորդ » 30 կ. ● Չորրորդ » 70 կ.
Գումարով գնողներին զեղչ:
Գլխաւոր պահեստները Թիֆլիսում «Գիր» և «Գուտտենբերգ» գրախանութներում:
Կազմողի հասցէն՝ Александрополь, Ов. Арабаджіанъ. (հ. կ.) 912. 3—1

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
հետևեալ գրքերը.
1) «ՄՇԱԿ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ գ. 1 ռ.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ » — 30 կ.
3) ԿԱՑԷՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, դրա-մա 5 գ. Ալ. Առաքելեանի » — 50 կ.
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յոբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալ-մանախ) 1 ռ.
5) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒ-ԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I 1 ռ.
Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհա-ծախս չեն վճարում:

Քաղաքական ներկայ աննպաստ պայմաննե-րի պատճառով Ուրմիայի հայոց ծխ. փակ-ված դպրոցի ու.
Ուսուցիչն ու ուսուցչուհին
(ամուսիններ) պաշտօն են որոնում ծխական ուսումնարաններում կամ այլ համապատաս-խան տեղերում՝ թէկուզ առանձին-առանձին: Հարցնել «Մշակի» խմբագրատանը:
911. 3—2

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՄ
աշակերտներ ու աշակերտուհիներ հայոց միջնակարգ դպրոցների ստորին դասարան-ների համար. (Ներսիսեան, Գայեանեան և Գայիանեան) մինչև 4-րդ դասարան: Տե-ղեկանալ «Մշակի» գրասենեակի կառա-վարչից: (հ. կ.) 904. 3—3

Ծախվում են
1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և բէցէպտներով: Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար: Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրոնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, բէցէպտներով: Գինը 50 կոպ.:
2) «ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵՐԻ ԱՌՋԵՒՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շուտափոյթ օգնելը: Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ: Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով: Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին: Գինը 30 կոպ.:
3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ ա-նէկդոտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու: Ծի-ծաղաշարժ տկճորի պատկերը գրքի երեսին: Գինը 20 կ.:
Այս երեք գիրքը միասին պահանջողներին
ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ
երեք հետևեալ գրքերը. 1) «Նիկարմատի շալվարը» ծիծաղաշարժ վօդևիլ չափահասների համար (գինն է 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.), 3) «Միև-նոյն դաղաղում», պատմուածք հայ-թուրքական կռիւ-ներից, դիակների նկարներով, գինն է 7.:
Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 17 կոպ. ան-պայման առաջուց ղրկել մարկաներով: Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.
(հ. կ.) 327. 100—37

Հաշւապահական Կուրսեր Գ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ
(ա. օ) Նիկօլայէվսկայա փող. 36. 863. 25—18

Վաճառվում է
ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. հրատարակած
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Կազմեց Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ
300 երես, 64 պատկեր, 5 քարտէզ: ◆ Գինն է 50 կ., իսկ Ընկերութեան գրասենեակում 35 կ., ճանապարհածախսով՝ 60 կ., վերադիր վճարով՝ 70 կ.:
Դիմել Армянское Этнографическое О-во, Тифлисъ, Лермонтовская 1.
(Ե.Հ.Կ.) 862. 10—10

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԻՆԺԵՆԵՐ
Տ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ
Բագու, Կրասնովոդսկայա փ. տ. Աւան-Իւզբաշեանցի: Հեռախօս №№ 23-49, 23-50

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկապէս ԴԻԶԵԼ շար-ժիչներ (մօտօրներ)՝ յայտնի ԿՕԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից:
Հօրիզօնական անգլիական շարժիչներ, (մօտօրներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսը է մի ժամում ամեն մի ուժին $^{1}/_{2}$ ֆունտ կամ 200 գրամ:
Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով:
Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ):
Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ):
Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ֆէնիկս» ընկ. գործարանից:
Ամեն տեսակ էլեքտրական մեքենաներ և պլտօյքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից:
Երկրագործական մեքենաներ՝ լօկոմօբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակ-տօրներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկեր. գործարանից:
Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկա-կան «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից:
Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գոր-ծարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով:
Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.
Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.
(հ.կ.) 551. 0—35

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/4. Տելեֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն:
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ:
Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոց-ների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում: Ուսուցիչների թիւն աճում են բէլ կեանքից: Առարկա-ներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թուաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (ա-ռևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն (ամենալաւ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտա-դիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ռէմինգտօն և ուր.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով: Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ: Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտա-րաքաղաքացիների համար: Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է: Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմ-բերի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը: Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում: Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշ-ւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդու-նակութեամբ աչքի ընկնողներից: (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 334 ունկնդիր, որոնցից 67 հոգի իգական սեռից):
Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ
(ա. օ.) 720. 0—44